

ЛЕЗГИ

Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

Сенатор Сулейман Керимова мусурманрик Къурбанд суварин гъурметдай мергьаматлувилин "Инсан" фондуниз 5 агъзур гьер чара авуна. Садакьяр игтияж авай дагъустанвийриз гана.

"Алатай йисара хъиз, ц'ини Сулейман Керимова вичин ватанэгълийриз мергьаматлувилин куьмек гана", - лагана фондунин векилди.

Къейд ийин, Къурбанд суварин юкъуз РД-дин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликован патайни Республикадин Муфтиятди игтияж авай хизанриз са тонн як пайна.

1920 – йисалай акъатзава

N 29 (10986) хемис 22 – июль, 2021 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

Гьалар хъсанвилихъ дегиш жезвач

РД-дин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликова гъукмдин органрин, муниципальный тешкилатрин регьберрихъ галаз регион идара авунин центради (ЦУР) винел акъудай месэлайрай киле тухвай совещанидал республикадин мулқара коронавирусди хъ галаз алакълу яз авай гьаларни веревирдна.

ЦУР-дин регьберди къейд авурвал, ватандашар соцсетрин къейдера коронавирусди акси вакцинациядай мукьвал-мукьвал рахазва. Гафбуру, вакцинациядин бязи пунктара рапар ядай мумкинвал жезвач лугъуз, арза-ферзе ийизвай душубушарни жезва.

Сергей Меликова къейд авурвал, гъайф хъи, Дагъустанда коронавирусди хъ галаз алакълу гьалар хъсанвилихъ дегиш жезвач, гьар юкъуз 400 кас къван начагъ хъайибур азарханайра къаткурзава.

"Тек Махачкъалада гьар юкъуз 300 азарлу малум жезва. Маса районра гьалар са къадар пайгар я лугъузни жеда. Амма районрай меркездиз ва ч'ехи шегьерриз начагъур гъизвай делилни къейд тавуна жедач", - лагана региондин регьберди.

Тугъвалдин вилик пад къунин серенжемар киле тухузвай тегьеррални, арадал къезвай нетижайрални килди акъвазна. Малум хъайивал, тайинарнай къадагъарни гъисаба такъуна, тугъвалдин шарт'ара к'валах давамарзавай машгулатрин комплексар, шад межлисрин залар дуьздак акъудзава. Ик'л, 3-4 йикъан къене инсанрин гегъенш къатарин ишти-

раквал авай мярекатар, межлисар киле тухвай 7 зал тайинарна.

Ковиддиз акси рапар ягъуникай ихтилатдайла, Сергей Меликова кетлендаказ къейд авурвал, вакцинаяр пландин бинедаллаз вири пунктарив талукъ тирвал агакъарзава.

РД-дин Гъукматдин Председателдин заместитель Мурад Къазиева хабар гайивал, санлай региондив вакцинадин 213 агъзур доза агакънава, 192 агъзур касди ковиддиз акси рапар янава. Адан гафралди, вакцинациядин вири пунктар герег тир зат'аралди таъмин я.

Вакцинаяр агакъазвач ва абур вири пунктара бес къадарда авач лугъунин малуматриз баян гуналди, С.Меликова къейдна хъи, регионди дат'ана гзаф къадарда дозаяр агакъарун т'алабзава, амма гъа-къикъатда ракъурзавайбурун къадар т'алабнавай къадардилай т'имил жезва. Ихътин гьаларизни килиг тавуна, ада рапар ягъунин еришар ва и рекъий къабулзавай серенжемар явашар тавунин пат'ахъай тапшуругъ гана.

Инал рик'ел хкин, коронавирус гегъеншдиз ч'ланвайвилей Дагъустандин пуд хуьр михъиз агална, карантин тайинарнава. Абурук Акуша райондин Гапшима, Сергокъала райондин Урахи ва Дербент райондин Мугъарты акатзава. Эхиримжи хуьре сергъятламишнавай серенжемар 29-июлдакди къуватда амукъда.

Пешекарри тестикъарзавайвал, анжах агъалийрин гегъенш къатар рапар ягъуни, тайинарнай серенжемарал амал авуни тугъвал явашаруниз таъсирда.

Ихътин фикир Махачкъалада кардик квай шегьердин клиникадин 1-нумрадин азарханадин пульмонологиядин заведующий М.Мегъамедовадини малумарна. Адан гафралди, азар галукъна, сагъ хъхъайбуруни, иммунитет мягъкемарун патал, вирусдиз акси раб ягъун герег я.

"Чи агъалийрик акси таблугъатдин ч'алахъ жедайбуруни пара ква. Амма ч'уру, герег авачир малуматар раижзавайбуру хуси ва маса инсанрин сагъламвал хаталу-вилек акатуникай фикирзавач... Гъелелиг вакцина пулсуз тирвилей бязибуру ихтибарзавач, эгер адан къитвал хъайит'ла, ам къецепатан уьлквейрайни маса къачунин къайгъуда жеда", - лагана духтурди.

Дагъустандин здравоохраненидин министрстводин делилралди, анжах алатай гъафтедин муддатда агъзурни вад виш касдик коронавирус акатна. Вирусдикди рекъизвайбурун къадар артух жезва - алатай гъафтеда 44 кас къена. Эхиримжи йикъара вирусди жегъил инсанрални гъужумзава.

* * *

Совещанидал Сергей Меликова милли проектар килиз акъудунин месэлали килди веревирдна. Къейд авурвал, тайин рекъериз чара авунвай такъатар ишлемишунин, пландик кутунвай крар тамамарунин еришар яваш я.

Мисал патал ада "Демография", "Образование", "Хатасуз ва ерилу рекъер" проектар уьмуьрдиз кечирмишун патал кутуннавай ик'ярарин процентар 20-даз, 25-даз ва 50-даз барабар тирди малумарна.

Нумрадай клела:

ЖЕМИЯТ

Дилибурун дубньяда...

Хуьрера бирдан садан сала цанвай келмар вичинбурулай хъсан яз акурт'ла, дили къунши абур къуруриз, терг ийиз алахъда... Са бязи дилибурун, къил-къилелай алатна, фагъум-фикир квадарна, Самурдин там, ва я Шалбуз дагъ, Гуьрген вац' вичин хуссият я лугъуз экъеч'лава.

► 4

ИРС

"Бейниван" Жамал

Эхъ, къе чаз Эминан девирдин мад са лезги шаирдин т'вар чир хъхъанва. Жамал я а т'вар. Эгер а девирда шиирдин эхиримжи бендина автордин т'вар ва я лаглаб къхъин ч'уриз тежедай адет тирт'ла, инал гъанвай шиирда автордин лаглабни ава лагъайт'ла жеда: эсердин эхиримжи бендина "зун - бейниван" къхъанва.

► 5

ТЕРРОРИЗМДИЗ - ВАЪ!

Тапаррин къармахра

За сада хъ галазни дяве авунач. Яракъ лугъудай зат'ни гъиле къунач. Зун садрани гъукматдиз, халкъдиз, чи законриз акси экъеч'лач. За са касдиз къванни писвал авунач. Зун жуван т'им лугъудай авам алчарин къармахрай ахъудиз алахъна, амма зи т'ем акакънач. И кардин шагъидар тир инсанарни ава.

► 6

ЭКОНОМИКА

Хали-къарпуз гъасилзава

Алай йисуз хуьруьн майишатдин суьрсет гъасилзавайбуру халийрин бул бегъер к'ват'л хуьвун гуьзлемишзава. Къилди къачурт'ла, арендаторар инанмиш я хъи, са гектардин майданрай абур "Крестан" ва "Астраханский зеленый" хуьутуьн къарпузрин ва "Лада", "Колхозница" сортарин халийрин саки 25 тонн бегъер вахчуда.

► 7

ХАБАРАТ

Къастунал клев хъайила...

Алай вахтунда лезгийрихъ жуьреба-жуьре хилерай жегъил алимар гзаф ава. Волгоград шегъерда ч'ехи хъайи Ренат Фаикович Абдулкеримовни илимдин рекъай вичи дережайриз хкаж жедай мумкинвилерни алакълу авай алим, технический илимдин кандидат я.

► 12

СПОРТ

Къурагъ района дзюдодин камар къачузва

Чкадин спортсменар-дзюдоистар атанвай спортсменрилай гзаф рази яз амукъна. Осман Абдуллаева мугъманриз вири райондин спортсменрин патай менаф'атлу тренировкайрай чими келимаяр лагъана: "Хъсан тренерри вердишарунал чун гзаф шад я. Хъсан нетижаяр чна инлай къулухъ къалурда".

► 15

Чехи пай куьгъне хьанва

Меркезда чимивилинни энергетикадин комплексдин талукъ межведомственный рабочий дестедин ва ЖКХ-дин дараматар, идараяр зулунни хьуьтлуьн вахтунда газурин рекьяй республикадин штабдин саналди тир заседание хьана. Ам РД-дин Килин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликован регьбервилек кваз киле фена.

Мярекатда РД-дин Гьукуматдин Председатель Абдулпатагь Амирханова, ВКС-дин режимдин кьайдада РФ-дин энергетикадин министрдин заместитель Павел Сниккарса, Россиядин экономика вилик тухунин министерстводин Кеферпатан Кавказдин Федеральний округдин яшайишдин экономикадин рекьяй вилик финин департаментдин директор Игорь Храновскийди, "Россети" ПАО-дин генеральный директордин заместитель Даниил Краинскийди, "Россети Северный Кавказ" компаниядин векилри иштиракна. Виликамаз хабар гуналди, региондин Килин кьейд авуна хьи, чимивилинни энергетикадин комплексда ва ЖКХ-дин хиле арадал атанвай гьалар хьсанбур туш. Гьавилай алуькьзавай хьуьтлуьз гиламаз газурвилер акунда кьанда ва алаатай йисарин гьалатларни фикирда кьун лазим я.

- Гьайиф чьугунивди лугьуз жеда хьи, алаатай йисарин тежрибадиз вил вегьейла, чимивил гунин сезон алуькьнамазди, республика чимивилелди, электроэнергиядалди, газдалди таъминарунин жигьетдай гьа са жуьредин нукьсанрал расалмиш жезва. Имни энергетикадин объектар, иллаки электросетар, подстанцияр куьгъне хьунихь галаз (70 процентдилай виниз) алакьалу я. Электроэнергетикадин хейлин объектар ишлемишна кьанзавай вахтарилла алатнава. Республикада маса идарайри, ксари эцигнавай энергетикадин объектарни ава. Абуьр талукъ тир нормайрал асаслу тушиз сетрик кутунва. Ихьтин крари тарашунар, чуьнуьхунар, ийизвай кьуллугьрай вахтунда пул тагунар арадал гьизва, - лагьана Меликова.

Гьакьикьидакваз, ихьтин гьалар алаатай варцара Махачкьалада ва Каспийскда арадал атана.

Сергей Меликова газдин сетрихь бес кьадарда кьуватар авачирдини кьейдна. Республикада кардик квай газораспределительный 106 станциядикай 25-да кьадардилай артух гуж алаз кьвалахзава. Ида ара-ара хкатунрал, акьвазунрал гьизва. Бязи вахтара хейлин хуьрера газдин линияр михьиз хкатзава. Идалай гьейри, республикада энергоресурсар ишлемишунай гузвай пуларин кьадарарни тимиш жезва. Кар ана ава хьи, чимивилинни энергетикадин комплексдин идарайри вири тахсирар агьалийрик куьтава ва жавабдарвални абуьрун хиве твазва. Амма ина инсанрин тахсир авач. Эгер суткайралди эквер, газ жезвачтла, абуьру пул вучиз гудайди хьуй? - лагьана региондин Килин.

РД-дин энергетикадин ва ЖКХ-дин министр Ризван Мурадова кьейд авурвал, ахтармишунар киле тухвайла ма-

лум хьана хьи, республикада иесисуз 1,3 агьзур километр электрический сетар ва иесисуз 1,8 агьзур трансформаторрин пункт арва. И объектин гьакьиндай алай вахтунда кадастрдин кьвалахар киле тухузва ва абуьр учетда эцигдайвал я.

Махачкьала шегьердин мэр Салман Дадаева шегьер электроэнергиядалди таъминарунин жигьетдай арадал атанвай гьалариз вичин кьимет гана. Шегьердин мулкара авай энергосетрин майишат лап куьгъне хьанва. Ада хабар гайивал, 15-июндилла 12-июлдади шегьердин ЕДДС-дин кьуллугьчийри агьалийрилай 64 агьзур арза кьабулна. Абуьрукай 24 агьзур электроэнергия тахьунихь галаз алакьалу тир.

С. Дадаева лагьайвал, республикадин меркез электроэнергиядалди "Россети Северный Кавказ - "Дагэнерго" таъминарзава. Гьайиф хьи, и идаради вичин хьуси везифаяр тамамвилелди килиз акьудзава. Компаниядин идарайра датана аварияр жезва, абуьр туькьуьр хьийидай бригадаяр бес кьадарда желбзава. Шегьерда гьавадин шартлар са бубат чьур хьанмазди, яшайишдин квалер, дараматар электроэнергиядикай хьудзава. Анжах эхиримжи вацра еке пуд авария арадал атана. Кьве суткада агьзурралди инсанар экв авачиз амуькна.

РД-дин Кил С. Меликова меркездин мэрдин тереф хвена ва шегьер тамамвилелди электроэнергиядалди таъминар тийизвай компаниядин гьакьиндай прокуратурадиз арза кьинин теклиф гана.

Республикадин хуьрериз газдин линияр тухунин гьакьиндай малумат "Газпром газораспределение Дагестан" ООО-дин директор Ризван Гьазимегьамедова гана. Ада лагьайвал, газификациядин программадик 90 объект эцигун кутунва. Гьа са вахтунда республикадин 24 райондик акатзавай 193 хуьруьз газдин линияр чьугва. И кар килиз акьудайла 41 агьзур квал газдалди таъминарда.

Мярекатда кьейд авурвал, региондин Килин Р. Гьазимегьамедован ихтилатдилай разивал кьалурна ва Дагьустанда хуьрер газдалди таъминарунин кьвалах пландин бинедаллаз киле физвайди кьейдна. Гьа са вахтунда Сергей Меликова муниципальный тешкилатрин килерин рикел и месэладиз гьар йикьан фикир гана кьанзавайди хьана.

Саналди тир заседанидал РД-дин яшайишдин квалерин государственный инспекциядин руководитель Сергей Касьяновни рахана. Ада малумаривал, ЖКУ-дин жигьетдай агьалийриз ийизвай кьуллугьрай пул гудай (кьачудай) сад тир документ кардик кутадайвал я. Адан килин макьсадни гунин, кьачунин месэлада ачухвал, михьивал арадал гьун я. 10-августдилай республикада сад тир документ кардик кутада, 10-сентябрдилай Дербент шегьер санлай пул гудай сад тир системадал элячда.

Заседанидин эхирдай А. Амирханова республикадин ЖКХ-дин дараматар, идараяр зулунни хьуьтлуьн вахтуниз гьазур жезвай гьалдикай малумат гана.

Россиядин башчияр

"Россия мумкинвилерин уьлкве я" АНО-дин региональный коммуникациярин хилер идара ийизвай кар алай пешекар Виктор Рябокона хабар гайивал, "Россиядин 2021-йисан башчияр" конкурсдин очный паюна иштиракун патал Дагьустандай 60 иштиракчидиз теклифнава. Абуьрукай 14 - "Бизнес ва промышленность", 36 - "Государственный управление", 2 - "Здравоохранение", 7 - "Илим" ва са касни "Студентар" рекьерай гьалибвал кьазанмишнавай бур я. Санлай кьачурла, Россиядин вири регионрай конкурсдин мярекатриз 3987 касдиз теклифнава.

Арада мензил авай кьайдада хьанавай иштиракчийри гьалибвал патал чпин алакьунар финалра кьалурда.

Гьилевай йисуз "Россиядин 2021-йисан башчияр" конкурсдиз уьлкведин 85 региондай ва дуйнедин 150 уьлкведи 180953 касди арзаяр рекье тунвай. Конкурсда иштиракдай ихтияр 72561 касдиз ганвай. Кьвед ла-

гьай паюна 12,499 кас экьечина. Заочный имтигьанар 3987 касди килиз акьудна.

Алай йисуз "Россиядин башчияр" конкурс 8 хилез пайнава. Абуьрук акатзава: "Илим", "Здравоохранение", "Бизнес ва промышленность", "Государственный управление", "Культура", "Информациядин технологияр", "Студентар" ва "Международный".

Имтигьанрай хьсандиз экьечайбуьрун 40 процент карчивилел машгьул жезвай бур, 29 процент государстводин гьукумдин органра кьвалахзавай бур я. Савадлувилел гьалтайла, иштиракчийрин 96 процентдихь килин образование, 26 процентдихь килин кьве образование ава, 11 процент илимрин кандидатар я.

Кьейд ийин, арада мензил аваз иштиракдай паюна Россиядин шегьерин ва районрин администрациярин 12 кил, абуьрун 16 заместитель, Россиядин субъектин гьукум идара ийидай органрин 11 руководитель, гьукумдин региональный органрин килерин 26 заместитель, чехи ва гьакь гьеччи карханайрин 90 директор ва 101 карчи экьечина.

Ци 13 финал киле фида. Абуьрукай 7 региональный финалар жеда. 5 финал Москвадани Санкт-Петербургда киле фида.

Гьалибчийриз "Россиядин башчияр" конкурсдин суперфиналдиз теклифда. Ана гьалибвал кьазанмишай 300 касдиз са миллион манатдин грантар гуда.

Каспийскда - мелидараяр

И йикьара РД-дин Гьукуматдин Председатель Абдулпатагь Амирханов Каспийскдиз фена ва шегьерда эцигун пландик кутунвай яшайишдин объектин месэляре веревирдна.

Кьетлен фикир здравоохраненидин объектар эцигуниз гана. Шегьер тамамдаказ еримлу авунин "Каспийск" программадин сергьятра аваз агьалийрин сагьламлихь гелкьведиди гегьенш мумкинвилер авай сад тир медицинадин комплекс эцигдайвал я.

Каспийскдин килин архитектор Наби Амирова премьер-министрдиз ЦГБ-дин мулкарал аялар ва чехибур патал 500 чка же-

дай поликлиника, администрациядин корпус, 140 чарпай жедай сагьарунин корпус, гьакьни тади кумекдин алава станция эцигуниз талукь схема кьалурна. Ибурулайни гьейри, кьведиди йисуз Каспийскда 300 чарпай жедай аялрин многопрофильный азархана эцигунив эгечда.

Гуьгуьнлай киле тухвай совещанидал хьуси инвестордин иштираквал аваз 200 аял-диз чкаяр жедай цийи бахча эцигунин месэладизни килигна. Цусад вацран кьене дарамат эцигна ишлемишиз вахун фикирдиз кьачунва. Шегьердин умуми месэляре веревирддайла, гзаф мертебайрин квалер газдалди таъминарунин важибувални кьейдна.

Алава чкаяр

Махачкьалада авай 2-нумрадин РКБ-да корона-вирус акатнавай начагь бур сагьарун патал алава яз мад 100 чарпай кардик кутунва. Алай вахтунда ана чарпайрин кьадар 350-дав агакьнава.

"Начагьбуьрун кьадар артух хьуниз килигна, алава чарпаяр гьазурнава. Абуьрукай 20 чарпай реанимациядин отделдик акатзава", - лагьана азарханадин килин духтур И. Мегьамедова.

Коронавирус: эхиримжи рекьемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 21-июлдиз Дагьустанда коронавире акатайбуьрун кьадар 39 694-дав агакьнавай. Эхиримжи юкьуз коронавире акатай 198 кас дуьзддал акьудна.

Гьа са вахтунда духтуррилай начагь хьайи 35 526 кас (эхиримжи юкьуз - 148) сагьар хьийиз алакьнава. Санлай кьачурла, республикада 2 430 034 кас ахтармишнава. 5176 кас, амайбуьрукай чара авуна (изоляция), квалера ава. Дагьустанда коронавиредик 1634 (эхиримжи юкьуз - 3) кас кьена.

Дагъустандин Автономиядин - 100 йис

Дагъвияр Ленинан патав

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ,
тарихчи, писатель

Чехи Октябрдин инкйлабди Россияда дуьньядин майданда сифте яз социализмдин кьурулуш арадиз гъана. И вакъиа капитализмдин улквейриз залан пар хъана. Къецепатан ва къенепатан душманри цийиз арадал атанвай Советрин Россия цун гьалкъада туна. Саки пуд йисуз гъахъсуз, четин дявевяр киле фена. Халкъариз еке бедбахтвилер, каш, мекъ, азарар, кьиникъар гъана.

Дагъустандани гьалар четин бур тур. Куьмек кланз, 1921-йисан 12-февралдиз большевикар, халкъдин векилар Москвадиз Ленинан патав фена: лезги Мирзебег Ахундов, кьумукъ Жалалэддин Коркмасов, аварри М.Хизроев, дарги Алибег Тахо-Годи.

Дагъустандин Совнаркомдин председатель Коркмасова столдал Дагъустандин карта эклина ва хъайи вакъийарикай, дявейрикай, дегишвилерикай суьгьбетна.

- 1918-йисан мартдин варз чун патал лап четинди хъана. Кеферпатан Кавказдин, Советрин властдин, революциядин душманри еке кьуватар кватина, вахтуналди Астраханда власть алудна. Чна Бакудин, Астрахандин большевикрин куьмекдалди 1918-йисан майдиз Порт-Петровск, Темир-Хан-Шура контрреволюционерикай азадна ва Советрин власть тестикияр хъувуна...

Ада Советрин Дагъларин улкведа власть мягкемарнавайдакай лагъана.

Совнаркомдин председателди дявейра гьелек хъанвай халкъдиз душманрилайни пис, халкъар телефзавай азарар - тиф, ваба, цаяр атун, каш-мекъ авайдакай ва гзаф инсанар клеве гъатнавайдакай, хуьрерин, шегьеррин куьчейра иесисуз хъанвай аялрин дестеяр авайдакай лагъана.

Ленина тади гьалда вири жуьредин серенжемар къабулна ва центради куьмекар гудайдакай лагъана.

Владимира Ильича са шумуд суални гана:

- Дагъустанда девлетлуяр гзаф авани, коммунистар? Цийи школаяр, больницаяр, етимханар (детдомар) ахъаюнун патахъай куь фикрирар - планар гьихьтин бур я?

Владимир Ильич Дагъустандин картадиз килигна ва эвелимжи яз рекьер туькьурун лазим тирдакай суьгьбетна.

Делегациядин иштиракчийри республикада виринра тешкиллудаказ кваллахавайди, цийи къайдайралди суботникар тухуз, рекьер, муькьвер, куьчейра, кар-

ханаяр туькьуьрзавайди, эцигзавайди малумарна. 1920-йисан майдин сифте килера Порт-Петровскда суботникдиз 14 агъзур кас экъечина, ракъун рехъ къайдадиз гъайиди, паровозар, станокар, техника ремонтайди, Темир-Хан-Шурада кьве агъзур кас суботникдиз экъечина, школаяр, медпунктар ремонт авурди ва хъуьтлуьз кудай кларасар гъазурайди, Казикумух округда муькьвер, квалер къайдадиз гъайиди, Куьре округда Кьасумхуьр-Цмур-Рычал-су рехъ туькьуьрайди лагъана.

Владимир Ильичан дагъвияр урусрихъ галаз гьихьтин алакьада ава лагъай суалдиз жаваб яз мугьманри красноармейцияр, урусар виридаз клан тирди, абуруз дявевдин вахтунда дагъви дишегьлийри чинеба фу, тлуьн, хъун гуз хъайиди, 8 кас красноармейцияр йифиз дустагъдай акъудна, кьиникъикай кьутармишайди лагъана.

1920-йисуз центрадай Дагъустанда Советрин власть мягкемарун патал атанвай 500 кас красноармейцийрихъ галаз санал 250-далай виниз дагъвийрини душманрихъ галаз къати женгера ивиар экъична, гъалибвилер къачуна, чпин чанар гана. Алибег Тохо-Годиди и гафар "Кесиб дагъвидин квал красноармеец урусдин квални я" лагъай келимайралди тестикиярна.

Ленина дикъетдивди яб гана. Виридаз чухсагьул малумаруналди вич Дагъустандиз къведайди хиве кьуна.

Мирзебег Ахундова лагъана:

- Чи дагъвийрин кьанунралди ваз хци тур пишкеш яз гудайвал тир. Амма Унцукулдай тир устларди "Ленинан гьиле кьелем лап хци турунилай кьуватлу я" лагъана ва гъавилляй столдал эцигдай чернильницадинни кьелемрин устдвилелди гъазурнавай прибор гъазурна.

Ахундова ам Ленинан велик квай столдал эцигна. (Абур гилани Ленинан кабинетда столдал ала).

Ильичаз и гафар лап хуш хъана. "И савкъат алааматдин шей я. Ибур музейда эцигун лизим я, вири гьейран жедайвал ва Дагъустандани зурба, карчи устларар авайди гъабурузни чир жедайвал" - лагъана.

Владимир Ильич вичин столдихъ ацукьна, пишкешдихъ галай кьелемдалди вичин шикилдал "Яру Дагъустан патал" гафар кхъена ва ам мугьманриз багъишна.

Мадни дуьньядин пролетариатдин регьберди гъа и кьелемдалди лап четин 1921-йисуз Дагъустандин кесиб халкъариз куьмек яз тапшурогъ кхъена, аниз ре-

къе тун тлалабна: зур миллион аршин парчаяр, 23 агъзур пут техил, хуьруьн майишат вилик тухун патал ракъун куьтенар, маса техника, тум, станокар, дарманар, чар ва яшайишдин шартлар хъсанарун патал эвелимжи затлар.

Идахъ галаз сад хъиз, Ленинан тапшурогъдалди, Темир-Хан-Шурада, Порт-Петровскда, Дербентда, Къизлярда, Дагъустандин вири округрин меркезра, чехи хуьрера цудралди детдомар, сифтегъан школаяр, больницаяр, медпунктар, квалер эцигна.

Урусатдай Дагъустандиз вишералди муаллимар, духтурар, хуьруьн майишатдин пешекарар рекъе туна.

Вири шегьерра фабрикаяр, заводар кардик кутуна, зегьметчи халкъар квалладал желбна.

1921-йисуз В.И.Ленина Кавказдин ва Дагъустандин коммунистриз чар кхъена ва тлалабна: фялейринни лежберрин, кесиб синифдин гьалар хъсанарун патал вири серенжемар тади гьалда къабулин, фабрикаяр, заводар эцигин, лежберар чилералди таъминарин, тлебиатдин девлетар - нафт, газ, цивин ишлемишин, гъвечи-чехи вацарал гидроэлектростанцияр эцигин.

Ильичан буйругъ кьилиз акъудуналди, Дагъустандин коммунистри, халкъари Махачкъала шегьер целди таъминарун патал Сулак вацалай инихъ еке къанал тухвана. Къаналдал вири миллетрин векилри игитвилелди зегьмет чугуна. 1923-йисан 8-августдиз Махачкъаладиз яд агакьна. И чехи вакъиа шадвилдин гьалара къейдна. Къанал эгъуьнунин кваллахра 15

агъзур касди иштиракна, ам Октябрдин революциядин тварунихъ яна. Дагъустандиз вири республикайрикай сифте яз Зегьметдин Яру Пайдах орден гана.

1922-йисуз Дагъустандин Огни поселокда шуьшедин завод ачухна. Гъа ик, амай вири чкайрани цийивилер гзаф хъана, Дагъустан СССР-да машгур республикадиз элкьвена.

Ван авуна
Игитвиллин
лишан

Жемиля БАГЪИШЕВА,
Вини СтИалрин СОШ-дин муаллим

Дявевдин вахтунда чи халкъарин, улквевдин кьилел атай тутугайвилерикай, гъамхажалатдикай, баркаллу, кьегьал гзаф аскерар игитвилелди телеф хъайи женгерикай чаз тарихдин документрай, газетринни журналрин макъалайрай, шаирринни писателрин эсеррай аквазва.

2021-йисан 3-июндиз "Лезги газетдин" 22-нумрада Герейханован хуьруьн Р.Османован тварунихъ галай 1-нумрадин юкьван школадин дидед члаланни литературадин муаллим Османова Сегьерханум Рашидовнади шаир ва публицист Мердали Жалилован "Бубадин шинель" поэматдиз талукъ яз кхъенвай макъала гзаф итижлуди ва таъсирлуди хъана. Авторди вичин макъаладиз "Игитвиллин шинель" твар ганва. Поэмадин кье-тленвилер, кьилин игитрин къаматар, абурун суьретар, дявевдин кьизгьин вакъийарин гьерекарар келззавайди гъавурда акъадай члалалди устаддаказ ачухарнава. Дугьриданни, ивидин лекеяр алай, гуьллейри тлеквенар акъуднавай, руьквадинни мекъи хъуьтлерин ни галамай Ватандин Чехи дявевдин йисарин бубадин шинель гъакьикъатда чехи ирс, тарих, кьенин ва кьезмай несилриз игитвиллин лишан, чешне тирдал шак алач!

Поэмада, макъаладай аквазвайвал, автордин буба Абдулазиза кьетлен чка къазва. Ам дявевдин хейлин медалриз лайихлу хъана, гъа жергедай яз - "Кавказ оборона авунай". Адан имидин хва Желил лагъайтла, 14 хер алаз, инвалид яз хтана.

Ватандин Чехи дяве - им виликан Советрин улквевдин халкъарин дуствиллин, стхавиллин, игитвиллин рикелай тефидай лишан я. И кардин гъакьиндай дявевдин женгерикай куьлуьх шинелдал аламай Белоруссиядай тир дуст Петродин ивидин гелерини шагьидвалзава. Акор, Алеша, Барджи, Петро ва ик! цудралди мад дявевдин женгерин стхаяр яз хъайи аскерри Сталинград, Смоленск, Витебск, Варшава, Кенигсберг шегьерар душмандикай азадна.

1418 юкьузни йифиз кьиле фейи дявевдин кьизгьин женгера Советрин улквевдин миллионралди аскерри игитвилелди чанар гана. Абурун кьегьалвилер чи риклера гъамисалугъ яз амуькда.

Макъаладин автор С.Османовади устаддаказ кьиле тухузвай тарсара аквалтзавай несилдик ватанпересвиллин, инсанпересвиллин гьиссер, къагьриманвиллин, игитвиллин руьгь кутазва.

Гъакьисагъ зегьметдин рекъе куй адахъ мадни еке агалкъунар хуьрай!

Августдиз жедай
дегишвилер

1-августдилай кваллахавай пенсионерин пенсиядин къадар вини кьил 244 манатдин артухарзава. Алава хъийизвай такътарин къадар кваллаха гузвай касди пенсийрин страхованидин системадиз ракъурай такътарилай аслу жезва.

3-августдилай заграниспорт туькьуьрунай гузвай госпошлинадин къадар 5 агъзур манатдив агакьна артух жеда, аялар патал - 1000 манатдилай 2500 манатдал къван.

3-августдилай водителвиллин цийи несилдин шагьадатнама туькьуьрунин кьуллугъни багъа ийизва. Куьгьне жуьрединбуруьх 2 агъзур манат гузвай, цийи жуьредихъ гила 3 агъзур манат гана клан жеда.

Чи тарих - чи дамах

Гьунарлувилериз
вафалу жен

Абдулафис ИСМАИЛОВ

(Эвел 27-28-нумрайра)

Гьа са вахтунда кьуншидаллай Хтун-Къазмайрин умуми образованийдин (9 классдин) школадин гьалар кьвердавай четин жезва. Аквазвайвал, ана алукузавай йисуз пуд сменада кваллахунал элячлуниз мажбур жеда. Зулузни хьуьтлуьз кьвед лагьай сменадин тарсар йифиз куьтяг жезвайла, пуд лагьай сменади кьезвай аялрин гьал гьик хьурай?!

Ам дядевдин акалтай четин, 1943-йисуз сифтеган 4 классдин школа яз ачухнай. Властри, дядевдин цай кьвазвайла, аялриз чирвилер гудай мумкинвилер жагьурнай. Дяве куьтяг хьайи вад лагьай йисуз хуьруьн аялри колхозди эцигай цийи дараматда келиз башламышна. 1966-йисуз адакай 8 йисан школа хьана. Гила лагьайтла, садрани капремонт такур дарамат ктлизва. Хуьруьнвилерин куьмекдалди цийи дактарар кутаз, цийи жугьун члугваз, кьве классдин пристройка эцигиз, пищеблок туклуьриз хьана. Гьар йисуз куьлуь ремонтар ийизва. Гьахь лагьайтла, исятда капитальный ремонт авунихь метлеб авач - цийи дарамат эцигун чарасуз я.

Пуд смена тахьурай лагьана, вилик йисара гилиг хьуьру кьве классди килигна зун. Абуруз XXI асирда аялриз тарсар гузвай классар лугьуз жедач. Цлакай куьрсарнавай классдин доскадинни ученикрин партайрин арада авай мензил - са метр. Аялди виниз хкажай гьил кьавув агакьда. Са бубат кьакьан буйдин итимдин кьил ктлана тилияр кьезвай кьава акада - абуру гьакьван аскан я. Дарвилей гьатта нефес кьачуз четин жезва. Ана тарсар тухуз Санэпиднадзорди вучиз кьадагьа ийизвачтла, аз чидач. Гьахь лагьайтла, и классрин кьве квал члуру гьалда хьуниз килигна, Санэпиднадзорди мектебдин руководство гьар йисуз жерме ийизва. Амма жермейри я классрин майданар гегеншарзавач, я дараматдин кьавар кьакьанарзавач, я тилийрин вилик пад кьазвач.

Аялрин вучиз язух кьезвач? Амай члавуз "аялар чи улкведедин гележег" лугьузва. Яз хьайила, абурун сагьламвилекай, гузвай тарсарин менфятлувилекай вучиз фикирзавач? Ихьтин куьлайсуз классар мад гьич са мектебдани авач жеда. Диде-бубайри гиламаз тагькимарзава: эгер и классра тарсар тухуз хьайитла, чна сентябрди аялар школадиз рахкурдач, чаз веледрин сагьламвал багьа я.

Кьейд авун герек я хьи, райондин руководстводи образованидин хел вилик тухун патал вичихь авай вири мумкинвилерикай менфят кьачузва. Районда цийи школярни эцигзава, куьгьнебуру тамамдиз ремонтарни ийизва, ремонтриз ва маса дердийриз бюджетдай бес кьадар такьатарни ахьайзава. Гьелбетда, гьил агак тийизвай месэляри авач. Гьич са регьбердизни вич кьиле авай идара, тешкилат ва я муниципалитет, кимивилер аваз, кьулухь галамуькьна, жемятдин туьгметдик, критикадик хьана клан жедайди туш. Гьар са регьбердиз вири крар гуьнгуьнаваз, вири хьсан хьана клан жеда. Им ада вичин кьилин винизвал яз гьисабда. Амма, халкьди лугьудайвал, "сад ава кланивал, садни - жеривал". Тагьрихуьруьн-Къазмайрал ва Хтун-Къазмайрал цийи, гилан аямдин школяр хьун чарасуз тирди, хуьрерин агьалийрилай эгечна, райондин руководствода, образовани-

дин министерствода кьведалди, виридаз чизва. Амма дотацийрал алай республикади ихьтин объектар эцигдай хьуси такьатар авач.

Алай вахтунда цийи школяр РФдин "Образование вилик тухун" госпрограммадин бинедаллаз туклуьрнавай Республикадин инвестициярин программадин сергьятра аваз федеральный бюджетдин такьатрихь эцигзава. А программа 2023-йисалди кардик жеда. А месэлади вичел фикир желбзава хьи, программадик чкидай гьалдиз атанвай (аварийный) ва пуд сменада чирвилер гузвай школяр эвелимжи нубатда акатзава. Ихтилат физвай кьве школани гьа ихьтин гьалара ава эхир.

Алатай йисуз улкведа 270 цийи школа эцигна. Тимил ятлани, виликан йисарив гекьгайла, хьсан нетижа я. Гьукуматдин Председатель М. Мишустинан гафарай, 640 агьуз ученикдиз чкаяр жедай 800 школа эцигунин месэла вилик акьвазнава. И мураддалди федеральный бюджетда 2021-йисуз 33 млрд манат кьалурнава. Цийи школяр эцигун патал мукьвал тир пуд йисан кьене гьукуматди 145 млрд манат ахьайда. Президент В. Путина 1300 школа эцигдайди малумарна. Умуд кутаз кланзава хьи, и девирда эцигзавай школярин жергеда чун чпикай рахазвай кьве школани жеда. Амма чалишмишвилер, иллаки райадминистрацияди, гзаф авуна кланда.

Школа патал, агьалияр оразование авайбуру хьун патал такьатар кьенятун дуьз туш. Магьлуб хьайи немсерин генералри мемуарра советрин муаллимдикай вуч хьенвайтла, адан кваллахдиз гьихьтин чьехи кьимет ганвайтла рикел хкин. Дуьньяда машгьур хьайи камаллу политик, куьлуь вилаятар Германия гужлу империядиз элкьуьрай канцлер Бисмарк школадикай вуч лагьанатла, кьез чидани? Ада лагьана: "Школадал такьатар кьенят ийизвайда дустагьар эцигда". Немсерин государстводи вич гужлуди хьунихь кьачур сад лагьай кам школа, школада гузвай тербия хьана. Абуру чпин гужлувиле хьакьван инанмиш хьана хьи, Дуьньядин I ва II дявьяр башламышна. Амма халис ватанпересар, жуьрэтлу, эдеблу инсанар тербияламышвай советрин школадихь галаз немсерин школадикай акьажиз хьанач. Чи бубаяр, чьехи бубаяр гьалиб хьана.

Бубайрин гьалибвилер, агалкуьнар ва лайхлувилер, чи дамах хьиз, чи гьар ийкьан гьар са гьерекатда чаз чешнени хьун герек я. Аямди гьакь итемишзава. Хайи Ватан клан хьунин, ватанпересвин бинеда диде-буба клан хьун ава. И михьи, пак гьиссерин эвелин-эвел куьредин япара жезвай хайи дидедин ширин сес, адан мани я: "Лай-лай, бала, лай-лай, ширин бала, лай-лай...". Дидедин сесер, гафар ван атайла, са куьнинни гьавурда авачи куьре аял шад ва руьгламиш жеда. Таниш тушир чарадан ван галуькьайла, ам мукьаят жеда, шехьуналди вичин аксивал кьалурда. Суьгуьрдин хьтин кьуват авай дидедин ширин сес, руьгдик акахьна, уьмуьрлух япара амуькьда. Гьа им дидед чалан кьуват я. Ватанпересар, жуьрэтлуьру, эдеблуьру тербияламышдай кьуват. Чкакьадай, чи районрин хуьрерин школайрай ванер кьезва: учениквивай школадин кьене лезги члалал ваь, урудалди рахун итемишзава. Муаллимривай хабар кьаз кланзава аз: вучиз куьне акалпзавай несил дидед члалахь авай аламатдин зурба кьуватдикай магьрумзава?

Веревирдер

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

"Дили" гафуниз гьа са манадин "жуну" гафни ава. Ибуру гениан алава жезва: будала, акьулсуз, кимиди, келлегуьз, кьил члуруди, кьудур ва икь мадни. Вири гафари инсанрин крар, амалар, хесетар, кьилихар, алакьунар лишанламышзава. Чпини - анжах члуру патлахьай. Чпи вуч ийизвайди ятла, вуч лугьузвайди ятла, хийирдихь яни - шийирдихь яни фагьум тийизвай, гьар гьихьтин хьайитлани крара вичин кьил суззавай, кьенидини члуруди какадарзавай, бубайри лугьудайвал, гьамиша крчарал хьурт алаз кьекьезвай башибузукьар, девирдин зирпийар, кьилкьилелай алатнавай кьудурганар тимил яни? Абуру гьикь, гьинай арадал кьезвайди ятла?

Садбурун вилер садлагьана гьиле гьатнавай пуларини девлетри, мукьуьбурун - ийизвай вири куьруькар ише фини, пуд лагьайбурун - жаваб гудай кьегьалар гьалт тавуни кьапарай акьудзавайдал шак алач. Пул авай чкада, ва я девлет гьатнамазди, фагьум, акьул, намусни гьейрат виле тахьвазвай угьрашриз дуьньядин дестекар, инсанрин кьисметар гьалзавайбуру чеб хьиз жезва. Ибуру обществодин са законни, кьанунни, кьайдани герекбуру яз амуькьзавач.

Дилибурун дуьньяда...

Абуру чпин кьанунралди яшамаш жезва - дилибурун... Мисаларни чи уьмуьрда клани кьван гьалтзава. Сада, аялар галай вичин паб туна, вичелай са 20-30 йисан жегьилди вахчуз гьерекатзава.

Регьят пулар, девлетар, квалерни машина гьиле гьатуникай фикирзавай дили ченги гьахьтин куьзеказни физ гьазур я. Са вахтунилай куьуьз "виклеь гьуьл" а дуьньядиз фейивалди, девлетра вил тунвай вирибуру кьачел акьалтзава. Саклани девлетар пай тежез, папарни аялар сударани дуванра гьатзава. Гьахьдайни, гьахьсуздайни кьил ахькьудун четин жезва.

Бубадин куьмекдалди, гьеле мектебда амаз, багьа машина, ахпа, вузни акьалтлар тавунмаз, еке кьуллуьгьар гьатай башибузукь, гьукумдин вини клариз акьатайла, вичиз хуш татай вуж хьайитлани, усалариз алахьда. Имни бес тахьана, вичелай агда авайди батмишиз, бамишиз гьазур жеда.

Чи парламентдани гагь-гагь сад-садал гьутар гваз фидай "виклеь" депутатар аквада... Угьри чиновникар гьикьван кьалурзава?..

Хуьрера бирдан садан сала канвай келлемар вичинбурулай хьсан яз акуртла, дили кьунши абуру куьруриз, терг ийиз алахьда... Са бязи дилибуру, кьил-кьилелай алатна, фагьум-фикир квадарна, Самурдин там, ва я Шалбуз дагь, Гуьрген вацл вичин хусият я лугьуз экьечзава. Ише физвай вахтарни тимил туш ихьтин куьруькар...

Эхиримжи йисара чи саки вири хуьрера, арандилай дагьлариз агакьна, агьузур йисара чи бубайри недай фу, ризкьна, майвар битмишариз хьайи чилерал кьванцин кьакьан паруярни дараматар хкажнава. Хеб-мал куьчардай рекьерни кваз хьусиятчийрин усадебаяр хьханва. Им вуч лагьай гаф я? Дагьлариз мад хеб-мал кьведачни?.. Никлера тешил, яйлахра хеб-мал, саларани багьлара майвани емиш тахьайла, ужуз фуни як, неки гьери, памадурни картуф гьинай кьведа? Африкадайни Америкадай?..

Чи гьуьлуьн вири кьерер пул гвай хахайри чпин кьелейра тунва. Гьуьл патав гваз, гьуьлел фин кьадагьа авунва... Ветегаяр гьиниз фена чи?..

Ихьтин утанмазвилер аквазвай, гьахьлувал вилив хуьзвай, амма санани ам жагьин тийизвай факирар чеб-чпелай дилиханариз аватзава. Эхиз тежез, чандивайни жезва.

Ктабар кьхин гила ерли герек амачир кар хьиз я. Сад лагьайди, гьукуматди а кардай

кьимет гузмач. Кьвед лагьайди, ктаб кьелунни авамвал яз гьисабзава. Ина вуж дили, вуж акьуллу ятла, кьил акьуда.

И мукьвара зал, гила муд хьанвайвал, вичин "кардал" (бизнесдал) машгьул жезвайди гьалтна. "Лезги газет" кьхин, лезги члалан хазина хуьн герек я лагьайла, ада зун дилидай кьуна. Чарарихьни гафарихь гудай пул вичихь авайди туш лагьана. "Пул кьватлна кланда, чарар - ваь!" - акьул гана аз ада...

Гагь-гагь аз гьахьтинбуру гьахь хьизни жезва. Базардал фейила, зи са ктабни ише фенач. Адан махоркадин "сигаретар" декьикьайра тарашна... Ктаб кьелунилай махорка члугун хийирлу яз гьисабзавай несилди чун гьинал кьван тухудатла?

Ихьтин месэляри и мукьвара чи кьилинди тир "Россия-24" телеканалдай машгьур журналист, кинорежиссер Никита Михалкова вичин "Бесогон ТВ" программадани веревирдзавай. Несилар дили авунин себебар чи обществода лап гзаф хьанвайди кьалурзавай. Махсус сектаяр, клубар, тешкилатар кардик кутунва. Абуруз чи лап еке куьрулушрай (банкарини бизнесчийри) кьаюмвалзава. Госуьдарстводин куьрулушра ихьтин крар таквазвайдай кьазва. Мисал яз, и мукьвара Санкт-Петербургда кьиле феи дуьньядин экономистрин форумдин иштиракчийриз гьа меркездин са клубдин "артистри" гьихьтин концертар кьалурнатла, гьикь абурун "алакьунар" (беденар кьециларна, рушарни гадаяр сегьнедал экьечлун) кьаршиламышнатла раижна. Гьихьтин гонорарар, савкьатар гана чал хуьрезвай себийриз?!

Журналистдин вичин фикирни лагьана: ихьтин клубриз физвайбуруз я чи тарихдикай, я чи адетрикай, я илимдикайни культурадикай, я инсанвилин марифатдикай са хабарни авайди туш. Ибуру Интернетдин куьмекдалди чи аяларни жанавар чпин "алакьунар" желбзава. Ахьтин сеансар кьалурнауй "сексотриз" неинки кьецепатай, гьакь чи банкиррини еке гонорарар гузва. Гьатта СберБанкдин регьбер жанба Г.Грефни а карда кьулухь акьваззавач кьван...

Гьикь дили жедач себьяр? Амма абуру гузвай зиян таквазвай банкирарни карчийар акьуллуьру яни?..

Зи гафар кьелай бязибуру фикир авунни мумкин я, гуя зун пулдизни девлетдиз гьакьван акси я лагьана. Ваь, гьуьрметлуьру! Пул галачиз туклуьзвай са карни авач. Пул экономикадин вири алакьайрин арачи я. Адакай хийир кьачуз чир тахьайди гьамиша кьулухь галамуькьда.

Диливиле харжзавай, тух тежер нефесери кьватзавай, себебни сир течиз, дуьньядиз клур ягун патал еке девлетар желбзавайбуруз акси я зун.

Гьахьвални гьахьсузвал, чирвални авамвал, ктабни сигаретар, наркотикар какадарзавайбуруз акси я зун.

Гьеле машгьур мурушид Ярагь Мегьамеда вирибуруз ван жедайвал лагьанай: "Куьне куьн нефсинин лувкьилай акьуд, куьн азад жеда..."

Алкьвадар Гьасана вирибуруз илимлувал вилик кутуниз эвер ганай...

Стал Сулеймана авамвал русвагнай. Диливиле эвер гайи дуьньядин са камалэгьлини аз чидач. Ван кьведай япар вучиз амачтла?..

Ихьтин диливал инсанрихь вири девирра хьайиди я. Иллаки кьилдин ксарин хьусиятди агьавалзавайла, общество жанавурризини хипериз пайнавайла.

Классик Етим Эмина вичин вахтунда дилибурун дуьньядиз ихьтин кьимет ганай:

*Дилийрин девран я, дуьнья гурьгагур,
Гьар са буба гачал хан я дуьньяда.
Инсанар хьайила хьбни жанавур,
Дугьриди игридаз кван я дуьньяда.
Эй, дили-дивана хьанва хьи - тамаш:
Ких агьаскьал я, керекул я юзбаш,
Лачин - туьлек, тарлан хьайила яваш,
Тупрез агьавализ клан я дуьньяда...
Ина гьикь жедач? Гьайиц!..*

“Бейниван” Жамал

Мансур КУБРЕВИ

Са затлунихъ къекъведай члавуз маса заті гъатайла, урусри лугъуда: “Ваз чидач, гъинай вуч гъатдатіа ва гъина вуч квахъдатіа”. И гафар лугъун кутугнавай са вакъиандин иштиракчи зун и мукъвара хъана.

А вакъиандикай ихтилат за яргъарай башламышда. Зи фикирдалди, захъ галаз са касдини гъуьжетдач, эгер за лагъайтіа: Етим Эминакай ва адан яратмишунрикай кхъизвай гъар са касди лезги халкъдин вилик вичин жавабдарвал гъисс авун чарасуз кар я. Иллаки ахътин жавабдарвал цийи, икъван чивалди ашкара тушир эсерар, Эминанбур я лагъана, чапзавай ксарихъ хъун лазим я. Ахътин эсерар абурун автор лезги халкъдин виридалайни рикі алай шаир тирди шаксуз успатзавай делилар галайбур хъун герек я. Эминан яратмишунрин арайра аданбур тушир эсерар пара гъатуни лезги литературадин бине са гъуьргъеш затлуниз элкъуьрда.

Ихътин фикирар кыле аваз, са къуд йис идалай вилик, Эминанди я лагъана, цийиз ашкара хъанвай са шиирдин клан-пун и мукъвара заз ахтармишиз клан хъана. Ихтилат 2018-йисуз “Пагъ, чи уьмуьрар...” тівар алаз Ф.Нагъиева тукълуьрна, чапдай акъудай Е.Эминан шиирин кватіалдин 154-чина ганвай “Аллагъди мукъва авур ксар...” царцелай башламыш жезвай эсердикай я. Ахтармишунри къалурна хъи, Эминахъ галаз а шиирдин са алакъани авач. Кватіалда ганвай муьжуьд царцикай ибарат тир а эсерда я Эминан тівар авач, я вучиз а шиир Эминанди яз гъисабун герек ятіа, ам тукълуьрайбуру лагъанвач. А шиир Эминанди яз малум авунин са себени заз я а тівар къунвай кватіалдай, я масанай жагъанач.

Ятіани заз а шиирдикай маса, лезги литературадин тарих патал, зи фикирдалди, пара мана авай делилар гъатна. Сад лагъайди, а шиир вичин бинедай муьжуьд царцикай ваъ, цуругуд царцикай ибарат яз жагъана. Къвед лагъайди, а шиирдихъ вичин автор авайди ва ам Эмин туширди чир хъана. Пуд лагъайдини, а эсер авторди вичин фикирар къетіен жуьреда, кыляй-кылиз, сифте царцелай эхиримжидал къван къаб алаз, айгъамралди лугъузвай шиир я.

А шиирдин оригинал пара йисара филолог Р.Гъайдарован архивда хвенваз хъайи, араб гъарфаралди кхъенвай лезги шиирар авай дафтардин форзацдал кхъенваз хъана. А дафтардин чинрин шкилар 2009-йисуз, кйириви филолог кьейидалай къулухъ Ф.Нагъиеван редакторвилек кваз акъатай “Кйиридай жагъай гъилин хаттарин шиирин алманах (XVIII-XIX асир)” тівар алай ктабда акъуднавай, амма, гъайиф хъи, а ктаб чапдиз гъазурна акъудай ксарилай дафтарда авай араб гъарфаралди кхъенвай са шиирдайни тамамдаказ кыл акъудиз алакъанач...

За а шиир вири санлай, арабрин гъарфарай кириллицадиз акъудна, гъарфар кйеліз тежезмай пуд чкадал заз дуьз акур ва царарин манайрив къадай гъарфар кхъин хъувуна, инал гузва:

*Аллагъд мукъва авур ксар
Инсанривай яргъа женни?
Шагъи-шингъар¹ авай рекъе
Жендек недай къаргъа женни?*

*(Я)ваз рахаз² ацукъналди,
Тегъне гафар галукъналди,
Зарлу зарбаф³ алукиналди
(Ва)ясуз⁴ кас агъа женни?*

*Гададиз на эцигна садд⁵,
Шиирин чандай акъатдач дад.
Айиб к[у]вач вак, цару к[в]яд⁶:
Кард акурла югъа⁷ женни?*

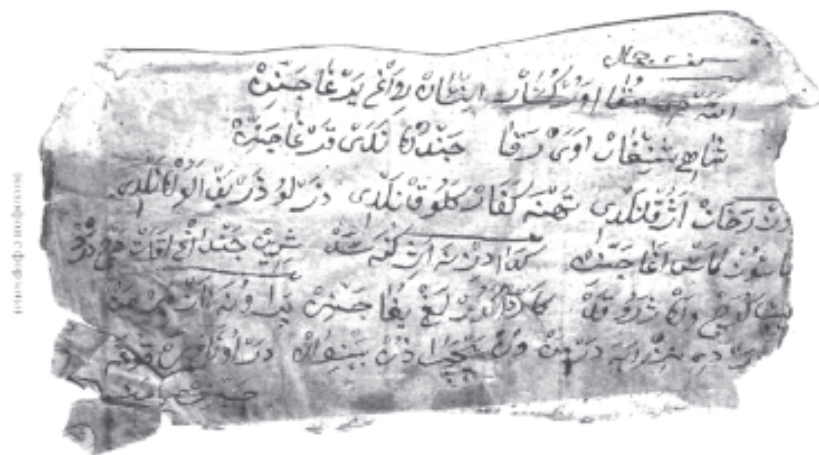
*Пара вуна наз мийир ман,
(Зи дер)диниз ая дарман.
Вун - бейчара, зун - бейниван, -
Дар утагъра⁸ къугъа⁹ женни?*

И шиир лезги литературадин бине арадал къевезвай вахтунда кхъенватіани, ам еке устадвилелди тукълуьрнава. И шиирдай аквазвайвал, адан автор дерин фикирар авай, вичин фикирар, винидихъ лагъанвайвал, гъар жуьредин айгъамралди къалурзавай шаир тир. Гъакі хъайила, чна инал шиирда авай адан айгъамралди къалурнавай фикирриз са гъевчи баянар гузва.

Сад лагъай бендина авторди вичин кланидаз чеб Аллагъди мукъва авунвайбур я лугъузва ва чеб сад садавай инсанривай къакъудиз хъунал шак гъизва. Аквадай гъаларай, шиирдин автордиз рекъиб (урус чіалал: “соперник”) авай. Ада вичихъ галаз, са дишегъли кланз, акъажунар ийизвай кас лешер (къейи гъайванрин жендекар) недай къаргъадихъ, вич гъуьрче авай шагшингъардихъ (картарин са жинсинихъ) галаз гекъиззава.

Къвед лагъай бендина авторди лугъузва: “вясуз” (бегъемсуз) итим гъикъван яваз рахайтіани, гъикъван ада масабурал тукъгметар гъалчайтіани ва дишегълидал багъа парталар алукайтіани, ахътиндакай дишегълидиз бажагъат “агъа”, яни бегъем гъуьл жеда.

Пуд лагъай бендина авторди ярди вичин вилик “садд” эцигнавайди лугъузва. “Садд” гаф а девирдин поэзияда “цал” гафунин звезда ишлемишзавай фарс чіалай атанвай гаф тир. Ярдинни вичин арада “цал” аватіани, авторди адан “дад” вичин чандай акъатзавач лугъузва. Аквадай гъаларай, ярди автордиз виликдай са гъикі ятіани, са квелди ятіани умуд ганвай, гъакі хъайила, адан чанда ярдин “дад” ама, амма гила яр “цлахъ” юзан тийиз чуьнуьх хъанва. И кардин патяхъай ада ярдик тахсир кутазвач: ада яр “цару къвед” я лугъузва, “гъуьрчез” экъечінавай кард хътин вич акурла, юзан тийиз, кичіе хъана акъвазнавай.

Р.Гъайдарован архивда хвенваз хъайи дафтардин форзацдал алай Жамалан шиир

Къуд лагъай бенд шиирдин кульминация я. И бендина авторди ярдиз, вичикай, катракай, кичіе тахъана, “юуз” лугъузва, яни ярдивай яргъалди наз тагун, вичин дердиниз “дарман” авун, “дар утагъриз” къведни акъатдалди вичиз рикі ачухун тіалабзава. Авторди ярдиз чпивай “дар утагъра” бажагъат “къугъваз” жеда лугъузва.

Дикъетдивди кйелзавай касди инал хабар къун мумкин я: “дар утагъар” ва анра тежедай “къугъунар” вучар я? И суалдиз чаз жаваб Къуръандин 29-суредин 64-аятди гузва: “И дуьньядал жедай уьмуьр анжах са къугъунар я”. Яни

динди чилел жедай уьмуьр къугъунар яз гъисабзава. Гъакі хъайила, авторди эхирдай вичин ярдиз лугъузва: сура гъатдалди, ша чна санал “къугъунар” ийин, яни санал уьмуьр тухун, вучиз лагъайтіа, къугъунар-уьмуьр анжах чилин винел алайди я...

Чи вилик квай шиирдиз герек тир и куьруь баянар гайидалай къулухъ адан автордин тівар мадни талгъун дуьз кар жедач. Адан тівар Жамал я. Аламат жедай кар ам я хъи, а тівар дафтардин шиир алай чинин кылел виридаз аквадайвал фарс чіалал кхъенвай, вич “Чалар Жамалан” (“Лагъама Жамала”) хъиз таржума ийиз жедай келимада ава, амма а тівар къедалди садазни акулвач.

Эхъ, къе чаз Эминан девирдин мад са лезги шаирдин тівар чир хъхъанва. Жамал я а тівар. Эгер а девирда шиирдин эхиримжи бендина автордин тівар ва я лакаб кхъин члуриз тежедай адет тиртіа, инал гъанвай шиирда автордин лакабни ава лагъайтіа жеда: эсердин эхиримжи бендина “зун - бейниван” кхъенва. “Бейниван” гаф автордин лакаб хъун мумкин тирдакай а девирдин шаир Мирзе-Къазанфаран лакабди шагидвалзава. Адан лакаб вичихъ “харап хъайи рикі” келимадин мана авай “Дили-Вирана” гаф тир. Ахътин лакаб хъуни “Бейниван” лакабни хъун мумкин тирди къалурзава...

Гъа икі, Ф.Нагъиева тукълуьрнавай “Пагъ, чи уьмуьрар...” тівар алай кватіалдин 154-чина Эминанди я лагъана ганвай “Аллагъди мукъва авур ксар...” царцелай башламыш жезвай муьжуьд царцикай ибарат тир эсердин чаз багъа ялцугъвидихъ галаз авай алакъайрихъ къекъвейла, чаз а алакъаяр гъатнач, амма а шиирдин мад муьжуьд цар ва адан автордин тівар Жамал гъат хъувуна...

Дугъриданни, гъахъ я урусар, лугъудайла: “Ваз чидач, гъинай вуч гъатдатіа ва гъина вуч квахъдатіа”. Чна умуд кутазва, вичин тівар жагъун хъувунвай, вичихъ къетіен бажарагъ аваз хъайи ва вич тахминан 1840-1900-йисара яшамис хъайи лезги шаир “Бейниван” Жамалан тівар лезги литературадай мад квахъ хъийидач ва адакай чаз мадни артух делилар гъат хъийида.

Эгер даим гъахъвал гватіа...

Гъажи КЪАЗИЕВ

Чи лезги эдебиятдин диб эцигай рагъметлу Етим Эминан эсерар, вич хайидалай инихъ гзаф йисар алатнаватіани, къенин юкъузни чавай вири кватіна, гуьнгуьна хутаз хъанвач. Эгер а девирда вири са дафтарда, са ктабда гъатнавайтіа, гъикъван регъят жедай! Тарихдин гелера къекъведайла, чаз цийи-цийи тіварар жагъизва. Гъайиф хъи, гъикъван шаирарни абурун эсерар гел галачиз квахънаватіа?..

Зи рикіел алама, виликан Къасумхуьруьн райондин Ивигрин хуьре Хаметов Имирбег тівар алай, вилер зайиф са кас авай. Шиирар вичивай кхъиз тежезвайвильяй ада зав, Абдуллаев Абдуладив, Мирзабегов Амирасланав, рагъметлу Ибрагимов Мегъамедзагъирав вичи тукълуьрнавай чіалар (90 чарчин дафтарар) кхъиз тадай. Адахъ пуд дафтар авай.

Чун 6-8-классра кйелзавай аялар тир. Чаз а шиирин мана-метлебдикай хабар авачир.

Имирбег Хаметов 1953-йисуз Дербентдиз куьч хъанай. Гила жувакай агъсакъал, эдебиятдикай хабар авай кас хъайила, за югъ-йифди гъа пуд дафтардин къисметдикай фикирзава. Абуру гъинихъ алатнаватіа?..

Заз къенин суьгъбет физвай Мирзабегов Амираслана шиирар кхъизвайдакай хабар авачир, адакай заз зи яр-дуст Абдулла муаллимди суьгъбетна.

За шиирар “Лезги газетдиз” рекъе тун тіалабайла, Амираслана сифтедай разивал ганач. За ам рекъел гъана. Гъадан эсерарни, Имирбег Хаметован шиирар хъиз, квахъунин кичілевал акатна зак.

Дугъриданни, Амирасланан шиирар - “Къудар” - философиядин дерин мана квай, кйелзавайбуруз хуш къеведай, яшайишдин шартіар къалурзавайбур я.

Амираслан МИРЗАБЕГОВ

** * *
Ваз баркалла, ваз аферин,
Цан цазвайди пакам кыляй!
Авачирдай къада чна,
Аватнавай халкъдин виляй.*

** * *
Илим чіехи къуват я чи,
Ава адахъ зурба гуьнар:
Рехъ атлуда авамвилин,
Уяхвиле гуда нурар.*

** * *
Гъурбатдавай виртледилай
Хайи чилин яд хъсан я.
Ана гудай хурмадилай
Чи чумалдин дад хъсан я.*

** * *
Ватандиз чи ийин къуплугъ,
Адан зарбвал яваш тахъуй.
Са члавузни чи арада
Хаинвалдай угъраш тахъуй.*

** * *
Ам намусдин гъалибвал я,
Эгер даим гъахъвал гватіа,
Инсан лугъуз жедан чавай,
Эгер адак ваквал кватіа?*

** * *
Алатіани вичел агъу,
Кичіе тежен иландихъай.
Айиб кар туш, чаз кичіе хъун,
Къеве мез авай инсандихъай.*

** * *
Ялавлувал ава рикілахъ,
Ваз баркалла, ватанперес!
Ви итимвал алцумдайвал,
Чилин винел алач терез!*

** * *
Ичлі бейни авай касди
Къадан чна гайи тарсар?
Темягъкардин рикіе женни
Садра къванни михъи къастар?*

** * *
Алакъайла валай дуьз кар,
Ви ашкъидин къадар жедач.
Гъикъван кваллах авуртіани,
Галат хъункай хабар жедач.*

** * *
Жебехана ава руьгъдин
Уьлквейрикай са ви чанда.
Ватан, вун лап гужлу хъурай,
Виридалай заз вун кланда!*

** * *
Дуьз инсан яз чида заз вун:
Чуру ният авач рикіе.
Намусдик квач гъич са леке,
Жавабдарвал ава хиве.*

Тапаррин къармахра

(Романдай члук)

Советрин Союз чукурайла, гъар са-даз вичиз клани крар ийидай азад-вилер гайила, май-дандиз такур хътин писвилерни пайда хъана. Чуру таблигъатдин таъсирдик акаатай агъзур-ралди жегъилар бедбахтвилер менгенайра гъатна. Садбур дустагъриз, масадбур дяведин гъерекатар физвай Иракдиз, Сириядиз акъатна, пуд лагъайбур фагъумсузвилелди къур-бандриз элкъвена... 1995-2015-йисара террористрин, экстремистрин идеологрин куьлгедик акаатай абуру чеб цун ялавра туна, гуьллейрин харцик кутуна, къазаматриз акъуддай чка-дал гъана.

И муракаб, четин, адалатсуз, къанунсуз, мусибатрин, тапаррин ва хажалатдин девирдин чин, гуьзгудай хъиз, къалурун вичин хивез къачур чи журналист, писатель Нариман Ибрагимов "Тапаррин къармахра" твар ганвай романдал кваллах куьтягнава. Чна квез къе адай са члук теклифзава.

Нариман ИБРАГИМОВ

Къияматдин тлал

Ракъун квал хътиндаз ушар дустагъар тухудай автомашиндай къежел акъудай чулав партал алай, гъилер далудихъ кутлун-навай дишегълиди вилер акъална. На лугъуди, ам мичи цурай рагъ аватнавай гъаятдиз акъудна. Къакъан, яхун дишегъли гъа эвичай чкадал акъвазна. Вилер ахъайиз, акъал хъувуна. Адаз акуна, вич са дараматдин вилик ква. Инал гъаф инсанарни ала. Гъатта теле-камераяр, фотоаппаратар гъайбурни. Абуру рахазва, хъуьрезва, сада-садаз суалар гузва. Бейнида са гъихътин ятлани фикир арадал квез гатлунна, амма полицейскийрин гъерекатри фикирдин юквалдай къатна. Атлугъай чинра регъимлувлин клусни авачир къведа, къуьнелай къуна, дишегъли дараматдин къенез тухвана. Гурарай виниз къвед лагъай мертебадиз хкаж хъана, куьруь-гуьтлугъ дегълизрай тлугъ фена ва полицейскийр 11-нумра алай кабинетдин вилик акъвазна. Сад, къвед, пуд, къуд секунд алатна. Сада раклар ачухна ва къенез вил яна. Къил акъуд хъувуна, ша лагъана, буйругъна. Полициядин партал алайбуру дишегъли кабинетдиз тухвана ва ракларин патав ракъун тваларикай туклуьрнавай къефесдиз яна. Къандалрикай гъилерни азадна. Адалай са жуьредин ухъ алахъна ва ада члудгунар аладарна, гъилер вилик гъана, сад-садай экъягъиз, тулар къай-дадиз хкиз алахъна. Ам, са куьнинни гъавурда авачирди хъиз, дараматдин къенепатаз килигна. Адаз кинооператорар, шиклар ядай-бур, ракларин къвалав гъай полицейскийр акуна ва ада гъасятда вилер акъална, чин капашралди клевна. Бейнидай суалар фена: "Ибурун ина вуч йикъ авайди я? Пайзавайди авани? Фидай маса чкаяр къегъят хъанвани? Яклун нидал къведай чакъалар, пехъер, кус-кафтларар хъиз, кватл хъанва".

Шиклар язавайбурун аппаратрин тлакь-тлакьдин, кушкундал рахазвай инсанрин се-верин арадай дишегълидин япарихъ шелдин ван агакъна. Бегъем ван акъуд тийиз шезвай сес. Аламат. Дишегълидини чинилай гъилер алудна, вилер ахъайна. Анжах гила ада вич гъиниз гъанватла къатлай хътинди я. Ада залдиз вил яна. Чин тийидай инсанар. Са вуч ятлани гуьзетзавайбур. Чехи пай итимар я. Гъа ибурун арадай адаз вичиз килигзавай вилер акуна.

Хъалхъамдиз фенвай еке, сефил вилер. Вири инсаниятдин дерт члугъазвай хътин вилер. Рики гъарайна: "Диде! Диде-е-е! Вакай хъанвайди вуч я? Са вилер я амайди. Рагъул фитедикай рехи, лап лаз янавай чларарни хкатнава. Диде-е-е! Зи гуьзел, зериф, шумал, назик диде! Мегер вун ик! къуьзугъ жедай, гъалдай фидай вахт хъанвани?"

Адан дидедин чинин кларабар алкланвай хамунилай агъуз накъвар авахъзава. Акъваз тийиз. Адан вилер, вагъши хъиз, къефесда тунвайдалай алатзавач. Адан килигун эхиз, жаваб гуз тежедайди я. Къефесда авай же-гил дишегълидин риклиз пис тлал яна ва ам табуреткадал ацукъна. Веледдин тлалдикай аян хъайиди хъиз, диде квалачел къарагъна, ацукъ хъувуна.

Хамни кларабар хъиз акъазвай дишегъли-дин патав дах ацукънавай. Къилни ми хъиз къуьнера туна. Виридахъай чуьнуьх жез кланзавай сад хъиз. "Гъа им зи дах я жал? - суал гана вичиз клеткада авайда. - Такабур,

уьткъем, вичин гаф гъай, инсанрин арада къил вине къуна къекъвезвай, гуьрметриз лайихлу итим. Зун, зун-н себеб яз, зи кламашвал, къайгуьсузвал, терсвал себеб яз, абуру къе ихътин вижесуз, беябурчивилин гъалдиз атанва. Я Аллагъ, вучиз, вучиз зун бахтикъара-дик акатна? Вучиз зун ахътин къанчанахдал гъалтна? Вучиз зун къе ихътин чкада ава? Вучиз?! Гъи, нин гунагърай?! Вуч патал? Дидени дах вахт жедалди къуьзугъ, усал авун патал? Заз ва зи багърийриз и гуьзел, нурлу дуйня чулавар авун патал? Лагъ, лагъ! Ни лугъуда заз? Я Аллагъ, зун и къал гъайибурун гум атлурай!"

Кушкундин сесери агъавалзавай залдиз "Суд къевезва!" ван клайла, къефесда авай-дини, адан дах, дидени къудгана, рушалай зурзунар алахъна. Абуру чеб чпиз килигиз амукъна.

Суд кваллахдив эгечна. Рахунар, суалар, жавабар, залдай шелдин, гъайиф члугъазвай сесер... И мусибат пуд юкъуз давам хъана. Къефесда авайда вичин къилел атай ва я гъайи вири бедбахтвилер ахъайна, прокурордин, судъядин, заштитникдин вири суал-риз жавабар гана. Вичиз рахадай эхиримжи гаф гайила, ам судъядихъ, залдихъ элкъвена. Икъван гагъа ада вич ахвара авайда хъиз гиссзавайтла, гила дишегълиди вичин рахун-рилай гъаф крар аслу жеда лагъана фикир-завай. Гъавилляй ам гъар са гаф фагъумиз рахана.

- Гуьрметлугъур. Регъимлугъур. Инсанвал квайбур. Гунагъкардин гъавурда акъа-дайбур. Закондин тур гъилевайбур. Куьне вирида залай гъил къачу, зун и ракъун къе-фесда ва куьн а пата хъунал. Ик! жедайда-кай, уьмуьрдин рекъер къвалара-хъутлара гъатдайдак, зун ихътин яцариз аватдайда-кай садрани фикир авурди туш. Гъар са же-гилдин хъиз, зи риклени хуш, экуь, къени мурадар авайди тир. Амма абуру вири квахъ-на, црана, члугъ хъана. Жуван дугъривал, авамвал, къенивал, гъатта кланвални себеб яз. Инсанрай хаинвал, фендигарвал, алчачвал акъудай вилер тахъун себеб яз. Эгер акунайтла, зун къе и ракъун тваларин зумулда жедачир. Къатлайлани, геж хъана, зун са куь-ниви агакъ хъувунач.

Зи жегил, цуьк хъиз, ми хъи уьмуьр терсеба, гунагъкарвилер, ахмакъвилер патлахъ элкъун алдатмишвилелай, тапаррилай ва са бязи инсанрин иблисилелай гатлунна. Жувахъ хъиз ихтибар авур ксари зун гъич руьгъизни хабар авачир дестейрин, жаллатрин гапалдиз члугуна. Зи гуьул, аялрин буба хъайи, зун вичел ашукъар авур иблисди гъа бинедилай алдатмишна. Тапарарна, Бакудиз, анай Туркиядиз, анайни Сириядиз, гъахъсуз дяведин цай куьклуьрнавай къазаматдиз тухвана. Вири алемда чешне къачудай гъахълувлин, адалатлувлин Исламдин Республика арадал гъида лугъуз. Женнетдиз ушар, пак макан я лугъуз. Ана чи куьмек герекзавай стхаяр, вахар ава лугъуз. Цийи уьмуьрдин иесияр жеда лугъуз. Гуьрметлугъур, зазни зи аялри ана женнет ваъ, жегъеннем акуна. Чан аламаз. Къадим макан дяведин цун ялаври алугарзавай. Жаллатар лугъудайбуру садазни инсафзавачир. Я чпинбуруз, я патанбуруз, я уьлкведин аслу туширвал хуьзвай гъукуматдин аскерриз. Мусурманар я лугъузвайбур са зеррени инсаф кумачир вагъшияр, кускафтларар тир.

Жегъеннемдин цлугъ аватай пуд ийисалай зи иблис итим квахъна, телеф хъана. Зун са

ихтиярни авачир, далудихъ жуван тереф хуьдай касни галачир бендедиз элкъвена. Ахпа, ахпа лагердиз, дустагъизни аватна. Зун хъиз алдатмишна, тапарарна, гужуналди аниз тухванвай дишегълияр гъаф тир. Абурун къисмет виридалайни татугайди я. Абуру, са тахсирни квачиз, тахсиркаррин жергейра гъатнавай бендеяр я.

За садахъ галазни дяве авунач. Яракъ лугъудай затни гъиле къунач. Зун садрани гъукуматдиз, халкъдиз, чи законриз акси экъечнач. За са касдиз къванни писвал авунач. Зун жуван итим лугъудай авам алчачирин къармахрай ахкъудиз алахъна, амма зи тлем акакънач. И кардин шагъидар тир инсанарни ава. Эгер зи вири гунагъар террористдин паб хъунихъ галаз алакълу ятла, и кар за хиве къазва.

А жегъеннемда за вири эхна, амма жуван аялар хвена. Абуру патал за инлай куьлухъни женг члугъада. Гележегда абурни, зун хъиз, маса шейтанрин желеда гъат тийидайвал. Абуруз обществодиз менфятлу инсанар хкатдай тербия гун патал. Гъавилляй, метлер чилиз яна тлалабзава, зун аялривай къакъудмир. Зун гъихътин жаза хъайитлани къабуллиз гъазур я, анжах зунни зи балаяр санал аламукъдайвал ая. Абуру за а жегъеннемдин цларикай, вири азабар, магърумвилер эхна, хвена. Гила куьне, гуьрметлугъур, зун абурувай къакъудмир. Жедатла, гъил къачу, гуьрметлугъур, регъим ая. Зи балайрин язукъ ша...

Жегъил дишегълидиз мадни са вуч ятлани хълагъиз кланзавай, амма адай сес ахъатнач. Ам, вичин дахдилайни дидедилай вилер алуд тийиз, виняй агъуз ацукъ хъана ва ярх хъана. Залдиз инсандин зегъле ракъурдай хътин ван чкана: - Азор-р-р-а-а-а!

Чемни вирт алай фу

- Сад-къве гъафте эха, ахпа чун Дагъустандиз хъфида.

Азоради и гафарихъ агъаз клан хъанач, амма Айвудинан сивай абуру секиндиз, хъел квачиз акъатна. Яраб адан риклиз регъим яна жал? "Я Аллагъ, заз кландайвал жедайвал ая Вуна. Ви регъимдикай кхудмир зунни зи бала", - дуьа авуна дишегълиди.

Тавус бажи амачир. Айвудина маса квал кирида къунвай. Къве гъавадин, багъ ва еке гъаят галай. Ина мадни инсанар яшамиз жезвай. Киричяр. Жегъил итимар, хизанар. Итимирин са пай чуруяр квайбур тир. Азорадиз я инсанарни, я квални, я вич авай гъални хуш хъанач. Айвудина мад тапарарзавай хътинди я. Ихътинбурун юкьва авай адак умуд кутун гуьваая кар я. Низ чида ада мад гъихътин ую акъуддатла.

И жуьредин фикиррик йикъар акъатзавай. Са нянихъ фад хъиз кваллахдилай хтай Айвудина малумарна: - Гъазур хъухъ, Айзанат, ви мурад къилиз акъатзава. Чун къе хайи макандиз хъфида.

Азора гуьлуьз килигиз амукъна. Ам вичин япарихъ агъунач.

- На якъин лугъузвайди яни, тахъайтла, зарафат...

- Якъин я, якъин я, гъазур хъухъ. Чун ху-тахиз машин къведа.

На лугъуди, Азорадик лувар акатна, ада са куьруь вахтунда герек вири шейэр чемоданда, чантайра туна. Рикл шадвилев ацлана. Ам ватандиз хъфида, адаз риклиз пара клани ксар аквада. Ам есирвилляй акъатда. Дишегълидин шадвилехъ къадар авачир. Гуьлуьни папа нянин хуьрекни тлугъна, рекъе недай суьрсет къилди чантада туна. Сятдин муьжъудаз кваллахайла автомашин атана. "Газелда" мадни инсанар авай. Айвудин, Азорани ана акъахна ва водителди автомашин гъална. Йифен рекъе авайбур са-сад ахварик кумукъна. Ара-ара ам и гъалдай акъатзавай, амма мад суьт хъезвай. Гъа ик! дишегълиди хдин шелдални вилер ахъайна. Тебии гъерекатралди адаз некни гана. Гуьлуьн гъилелай яд хъвайи ада мад вилер ахкъална.

Ахварикай Азора инсанрин рахунри ва аялрин шехъунрин ванери акъудна. Ам, вилер экъисна, килигна, вич гъина авайди ятла къил акъат тийиз. Чулав рангунин гъижабар алай, чинарни клевна, са вилер акъазвай дишегълияр, кат-калтугъзавай аялар. Белки, са къве виш къван жедай. "Сергъятдилай ахъаюнал вил алаз акъазнавайбур я", - фикир фена бейнидай. Халисан карвансара я хъи. Гъатта хуьрекари гъазурзава. Нерихъ картуфар, як ргъазвай, кофедин сад-садак какахънавай ниэр галукъна. Къил гъа патлахъ элкъуьрайла, дараматдин атла къиле са шумуд пич авай. Абурун къилерихъни дишегълияр галай, хуьрекар гъазурзавай. Инагъ чи сергъятдиз ушар авач. Я Аллагъ, им вуч чка хуь эхир?

Дишегълияр вири саниз янава. Чебни чад-раяр алайбур я. Маса чларалрни рахазва. Зи абурун арада вуч авайди хуьй? Зи хва, Айвудин? Азоради инихъ-анихъ вил вегъена ва ам къарагъна. Адаз хва акуна, гъа вичин патав гъай месел. Гъасятда ам гъапа къуна. Ахпа чпин чемодан, чантаяр акуна. И арада япарихъ урусдал рахазвай сесер галукъна.

- Килиг, килиг, ам ахварикай кватна.

- Халис диде я, гъасятда вичин аялдин къайгъу авуна.

Пуд дишегъли Азорадин патав атана.

- Салам-алекум, я руш. Вун гъикъван ксудайди я?

- Салам, - гъяз авачиз жаваб гана Азоради.

- Им вуч чка я?

- Чка? - дишегълияр сад-садаз килигна.

Михъиз чулав гинибашар алайди пу-пу авуна хъуьрена. - Бейнивандиз са куьникайни хабар авай хътинди туш.

- Вуч хабар? - дикъетлу хъана Азора-Айвудин гъинава?

- Айвудин вуж я?

- Зи гуьул.

- Чаз ам акурди туш, - рахана хъуьтуьл мили сес авай дишегъли. Вунни аял, къве итимди гъана, и месерал вегъейди я. Чазни ваз килиг лагъана.

- Куьн вужар я? Куьне инагъ вуч чка ятла лагъанач эхир...

- Чун чи гуььлерин папар я, - мад рахана чулавади. - Инагни Туркия я. Хатай лугъудай шегъер.

- Турквер вучтинбур я? Куьне зарафатзавани?

- Ваъ эхир. Чун авайди лагеръ я. Ваз гуьлуь лагъанвай хътинди туш.

- Ада чун Дагъустандиз хъфизва лагъанай...

- Рехъ алатна ман, - ам мад хъуьрена. - Гъавурда гъатна, вахан, вунни тапаррин къурбанд я. Къеве гъатда вун, бейниван. Пара четин жеда ваз ина.

Къили са квекай ятлани ван авунвайтлани, Азора бегъем гъавурда гъатзавачир. Туркия Дагъустан туш эхир. Сергъятдал къван авайди къуд-вад сятдин рехъ я. Туркиядиз фин патал суткани тлимил я жеда. Бес заз хабар вучиз хъанач? Вири рехъди зун ксана жал? Зун ксурна алчакъди, ксурна. Алдатмишна мад аял хъиз. Алчурарна. Туркия... Ина ви вуч азар авайди хуьй, къанчанах?! Зунни аял и карвансарадиз гадарна, вун гъи жегъеннемдиз фена, угъраш?! Гъа жегъеннемдин цла курай вун, душман! - къаргъишна рикляй дишегълиди.

Азорадал атанвай гъал акъазвай дишегълияр ам секинарлиз алахъна. Адетдин ихтилатар арадал вегъена.

- Чунни Дагъустандай я, - рахана "чулавади". - Аварви я, твар Хадиджа я. Им къумукъ Сайибат я. Имни лезги Багъаят. Вун гъинай, гъи миллет я?

- Зун лезги я. Бубадхуьряй я.

- Багъаят вах, гила адан къайгъу жува ая, - лагъана Хадиджади, - вири месэлайрин гъавурда тур.

Багъаят гъа хъуьтуьл сес авайди тир.

- Дугъриданни, инагъ Туркия яни? - жузуна Азоради.

- Эхъ, вах, Туркия я. Ахпа чун Сириядизни акъатда.

- Сириядиз? - Азорадай агъ акъатна. - Сириядиз? Ина авай вири?

- Эхъ, чан вах.

- Анай вуча, члемни вирт алай фу гузвани?

- Тагайтлани, мусурман стхайриз чи патай куьмек жеда. Им чи буржи я. Куьмек тла-лабзавайбурун къаршидиз фин.

(Къатла ама)

Гад агудун давам жезва

Хазран КЪАСУМОВ

Бубайрин мисалда лугъузвайвал, вири вахтуниз килигда, вахт - са куьнизни. Ин-ге гадни тамамвилелди вичин ихтиярда гьатнава. Ам чуьлдин кваллахрин кьизгьин вахт я. Гьелбетда, агакьнавай гад вахтунда ва пучвилер авачиз кватI хьувуна кланзава. Райондин хуьруьн майишатдин карханайра, лежбервилдин майишатра ва арендаторрин участокра и кваллах виликамаз хьсандиз гьазурвилер акулалди кьиле тухва.

Цийи Макьарин, Эминхуьруьн, Дар-

клуш-Къазмайрин, Герейханован хуьрера гад агудна саки акьалтарнава. Алай вахтунда Къасумхуьруьн, Агьа СтIалрин, Кварчагьрин, Кьулан СтIалрин, Курхуьруьн, Вино СтIалрин хуьрера кардик квай карханайра ва арендадин участокра гад агудунин кваллах давам жезва. И кардал 12 комбайн, самар тукера кьадай, пресс-подборщикар галай 13 трактор машгьул я. Юкьван гьисабдалди никлерин гьар са гектардай 26-30 центнер техил кватI хьийизва. Самун алафни булдаказ ава. Никлерай 5000 тонндай виниз самар кватI хьувун планламишнава.

Хали-кьарпуз гьасилзава

Сулейман-Стальский райондин агропромышленный комплексда хуьруьн майишатдин гзаф хилер кардик ква. Уьзуьмчивили, майвачивили, магьсулдарвили, малдарвили вилик йисарани райондин экономикада кьилин чка кьазвай, гилани гьакI я. Эхиримжи йисара райондин АПК-да хьархьун ва шумьгьдин багьлар кутунин, некьяр, халияр гьасилунин, балугьар тьуретмишунин ва ихьтин маса цийи хилер вилик тухунин кваллахари гьиле кьунва. ИкI, мисал яз, райондин хуьруьн майишатдин карханаяр, лежбервилдин фермервилдин майишатар, арендаторар хали-кьарпуз битмишарунив 5-6 йисан вилик эгечIна. Халидин саларин майданрихь галаз сад хьиз, абур гьасилзавай инсанрин кьадарни йисалайсуз артух жезва.

Шадвал кутадай кар ам я хьи, цийиз кардик кутазавай хуьруьн майишатдин хилер муниципальный райондин кьил Нариман Абдулмуталибован кьетIен гуьзчивилк ква.

- СтIал Сулейманан район гьар са рекьий женнетдин са пIипI, адан чилерни берекатлу я, - рикI алаз тикрарда райондин кьили.

И йикьара Нариман Абдулмуталибов хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин жавабдар пешекарар галаз Цийи Макьарин ва Кьулан СтIалрин мулкарал халийрин салар кутунвай участокриз фена, салан майвайрин майишатрин кваллахрихь ва мумкинвилерихь галаз таниш хьана. Кьилди кьачуртIа, арендаторар тир Надир Къадимован ва Даир Агьарзаеван майишатри, санлай кьачуртIа, 20 гектардин майданар кьунва (гьар садахь - 10 гектар). И майданар абур гатфаринни гатун вахтунда субарендада кьачунва. 10 гектардин участокдиз гьар са арендаторди 1,5 миллион манат пул харжнава. Чилерин чехи паона - 8 гектарда - халийрин салар кутунва, амай паона - 2 гектарда - помидорар, истивутар, бадамжанар канва.

Сезондин вахтунда агромайишатрин иесийризу чуьлдин кваллахра ва бегьерар кватI хьувуна хуьруьнвири куьмекар гузва. Арендаторри лугъузвайвал, куьмекдиз атанвай гьар са касди йикьа 1200 манат пул кьачузва.

Кьейд ийиз кланзава хьи, халияр гьасилзавайбуру кваллахдин цийи ва кьенкьечи кьайдаяр ишлемишзава. ИкI, мисал яз, дигидай яд кьенят авунин мураддалди стIал-стIал яд гудай кьайда кардик кутунва ва агрочунар (агроволокно) ишлемишзава.

Алай йисуз хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбуру халийрин бул бегьер кватI хьувун гуьзлемишзава. Кьилди кьачуртIа, арендаторар инанмиш я хьи, са гектардин майданрай абур "Крестан" ва "Астраханский зеленый" хьуйтIун кьарпузрин ва "Лада", "Колхозница" сортарин халийрин саки 25 тонн бегьер вахчуда. Лежбери битмишарнавай халийрихь райондин ва Дербентдин алишверишдин майданрал муштерийрин патай еке игьтияж ава. Нариман Абдулмуталибовлахь галаз ихтилатдай вахтунда арендаторри чпин патай секинсузвал кутазавай месэлайрикайни лагьана. ИкI, мисал яз, хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбуруз гьукуматдин патай куьмек герек я. Дигидай цин патахьай кьитвал, цадай хьсан еридин тумарин патахьай четинвал ава. Дагьустандин хуьруьн майишатдин тукьвенрай маса кьачузвай тумар лазим тир еридинбуру туш.

Имни чи республикада набататрин цийи, хьсан сортар арадал гьунин кваллах тухун тавунихь галаз алакьалу я.

Кваллахдин гзаф йисарин тежриба авай арендатор Надир Къадимова гуьруьшдин вахтунда райондин кьиливай чкадин лежбери гьасилзавай суьрсет маса гудай чка тукьлуьрун патал чилин участок чара авунин карда куьмек гун тIалабна.

Йикьан месэлаяр кьейд авун яз, Нариман Абдулмуталибова райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин ва талукь маса кьуллугьрин пешекарриз хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбуруз вири рекьерай куьмек гудай мумкинвилер жагьурунин тапшуругьар гана.

- Зун халидин салара кваллах тешкилнавай гьалдилай, арендаторри чуьгвазвай зегьметдилай ва абур гьасилзавай халийрин бегьердилай рази я. За и кардай арендаторриз риклин сидкьидай чухсагуьл лугъуза, - кьейдна ада. - Гьа са вахтунда, за арендаторриз субсидийрин рекьий госпрограммайра иштиракунизни звер гузва.

“Магнит” - сифте кам

Жасмина САИДОВА

Апатай гьафтеда Россиядин кар алай ритейлеррикой (шей кура-кура маса гудай кархана) сад тир “Магнит” ПАО-ди Дагьустан Республикада сифтегьан кьве тукьвен ачухна. И кардиз талукь шад мярекатда Россиядин Федерациядин промышленностдин ва алишверишдин министр Денис Мантурова ва Дагьустан Республикадин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликова (онлайн-кьайдада), РД-дин Гьукуматдин Председатель Абдулпатагь Амирханова, “Магнит” сетдин президент ва генеральный директор Ян Дюннинга иштиракна.

Республика компанияди вичин тукьвенар ачухнавай 67-регион хьана. Сифтегьанбуру - “Магнит кваллин патав” ва “Магнит Косметик” - Каспийск шегьердин цийи микрорайонда ачухнава.

Алай йисан эхирдалди республикада мад 20 тукьвен, мукьвал тир 5 йисуз лагьайтIа, компаниядиз чи регионда - Махачкьалада, Каспийскда, Дербентда, Избербашда, Дагьустандин Огни шегьерда 180-дав агакьна алишверишдин чкаяр (“кваллин патав” жуьредин 120 ва “Магнит Косметик” жуьредин 60 тукьвен) ачухдай фикир ава. 20 тукьвен пландин бинедаллаз Махачкьалада ва Каспийскда ачухда. Вад йисан вахтунда республикадин мулкунал серф ийидай инвестициярин кьадар 2 миллиард манатдиз барабар жеда. Ина кваллахдин 2000 чка тешкилда.

Ян Дюннинга малумарайвал, компаниядиз республикада кесиб кьатарин агьалияр патал дагьлух чкайра “Зи кьимет” тIвар ганвай вичин дискаунтерин - ужуз кьиметрин тукьвенрин сеть арадал гьидай фикир ава. Ана агьалийрин арада виридалайни еке игьтияж авай шейер маса гуда.

Алакьа гуьнгуьна хтунва

18-июлдилай Махачкьаладин ва Стамбулдин арада гьавадай алакьа гуьнгуьна хтунва. Идакay Махачкьаладин “Уйташ” аэропортуни пресс-кьуллугьди хабар гана.

Риклел хкин, Махачкьаладин ва Стамбулдин арада авиаалакьа тIегьуьн чуькунин вилик пад кьунин маьсадалди алай йисан 22-апрелдилай акьвазарнай.

Кьве шегьердин арада гьавадай рейсер Utair компанияди 186 пассажир гьакьдай Boeing 737-800 самолета аваз тамарда.

“Чна пассажирриз чеб фин кьвачин хьанвай улкведа санитариядинни эпидемиологиядин жигьетдай кардик квай кьайдай-

Каспийскда ачухнавай “Магнит кваллин патав” тукьвендин дезгейрал 4000-далай виниз жуьрейрин продуктар ала. Муштерийриз ина таза емишар ва майваяр, бакалея (чIахар, тинидин шейер, чай, кофе), хьвадай шейер, мижьяр, консервияр ва икI мад теклифнава.

Тайин чка ина Дагьустандин таьминчири кьунва. Тукьвенда республикадин 23 карханади акьудзавай суьрсет маса гузва. Малумарзавайвал, абурин кьадар кьвердавай гзаф жеда. “Магнитдин” амадагрин жергеда “Кизляр Урицкий мясокомбинат”, “Амир-С” ООО-яр, СПОК “Сила Кавказа” ва маса карханаяр ава. Республикада акьудзавай шейерин кьимет алай чарал “Дагьустандин суьрсет кьачу” гьафар кьенва, яни муштерийриз и ва я маса шей регионда арадал гьанвайди чир, амайбурун арадай ам жагьуриз кьезил жезва.

“Магнит Косметик” тукьвендин дезгейрилай, ерилу косметикадилай гьейри, бендихь гелкьуьн патал лазим шейер, яшайишда ишлемишзавай химия, атирар, аялар патал шейер жагьиди.

КьетIендаказ кьейд ийин, Дагьустанда компаниядин ихтибарвилдин программдикайни менфят кьачуз жеда - ина вуч маса кьачуртIани, адан кьиметдин 0,5-2 процентдиз барабар кьадар пул муштеридин банкунин картадиз элкьвена рахкур хьийида. И пул, лугъузвайвал, сетдик акатзавай тукьвенрай мад сеферда шей маса кьачудайла, харж ийиз жеда. Идалайни гьейри, “Магнитда” пенсионерар патал 10 процентдин кьезилвал кардик ква.

Риклел хкин, кура-кура шей маса гудай “Магнит” сетдин ва Дагьустан Республикадин Гьукуматдин арада кваллахунин гьакьиндай икьрардал кьулар 2021-йисан 18-мартдиз чуьгунай.

рин гьакьиндай эхиримжи хабарар виликамаз ахтармишун меслятзава”, - лугъузава “Уйташ” аэропортуни пресс-секретарь Сапура Мегьамедова. Адан гафаралди, Дагьустандай исятда гьакIни Дубайдиз рейсер тамамарзава.

Махачкьаладай Стамбулдиз рейсинин кьиметар 8375 манатдилай башламишзава. Дагьустандин аэропортунай самолет, нисинин сятдин 3-даз 10 декьикьа кваллахайла кьаж жеда, элкьвена Стамбулдай Махачкьаладиз ам гьа йикьан нянин сятдин 6 жез 10 декьикьа амайла, рекье гьатда. Июлдин вацра Махачкьаладай рейсер анжах гьяд йикьара, августдилай лагьайтIа, саласа, хемис ва киш йикьара тамамарда, хабар гузва Utair компаниядин сайтди.

Фейзудин НАГЪИЕВ,
ДГУ-дин профессор

(Эвел 28-нумрада)

И жуьредин бязи члалари Ибрагим Гьусейнован шириат Стал Сулейманан члаларив - сияси рахшандриз (политический сатира-диз) мукьва ийизва. Анжах вичин шириатда И.Гьусейнова вахтунин дегишвилер, кьетненвилер кутазва ва и жуьредин эсерриз девирдин ранг язва. Им, са патахъай, шириатда Сулеймана кутунвай адет, адан уюн хьуьнни я, мукьуь патахъай, цийивални.

Ибрагим Гьусейнован шириат мектебрин учебникрани хрестоматийра гьатнава, адан эсерар лицейра, гимназийра, вузра чирзава. Адан шириатдин ирсиникай диссертация кхьенва (М.Р. Кельбеханова: Ибрагим Гьусейнован лирика. 1999).

Профессор Р.М. Кельбеханован гафарай, И.Гьусейнован мукьуьббатдин лирикада "Канивал зурба кьуват яз кьалурзавай, кланивили инсандин акьул экуь ийизва, адаз тленбиатдин ва жемиятдин вакъийрин дувулрай кьил акьудиз кумек гузва. Шаирдин ихътин фикир алимдиз цийивал хьиз аквазва. Шалбуздагда кьветер феи / Жигъир хьиз я кьенлем ви. / Нурбахчайрин цуьквер я ви / Яру-цару перемни.

Канида, "са йиф хьиз, дунья мичи" авурвилей "сивив кван" бейкефвилдин хьелдив ацлай шириатдин кьагьримандиз, вацлар ахъайна, хуьрер вацлур гуз клан жезва. "Исятда за гьуд вегьеда Шалбуздиз: / Пад хьурай чил...", - гьелягьар кьазва ада. Амма

ри, вичин хьуси мягкем ибараярни гзаф ава: "Къашунини макан кьунва туплалда, / Къакъара сушт хьанва вичиз гапурни, / Эркек рикле чка кьунва сабурди, / Жавабдини чка кьунва суалда"... "Хьуьруьнихъ шел жедайди я, шелдихъни / Амуькдайти туш са шадвал тахъана - / Дишегьлиди, шал дуьзариз, лагъана. / Зак квайдини кумтягъ тежер шел яни?" ... "Гад алуькна лугьуз, живер Шалбуздин / Црадани? Кьуд я лугьуз жафади, / Ричал булак кьадани бес мурклади?" ... "Къе касдиз дар, са касдиз генг тир дунья, / Шумудахъ на галкьурна ви клар, дунья?" ... "Барутни цай агатайла, вуч жеда? / Барутни цай агатайла, гуж жеда. / Тахсир твамил барутдинни цун хиве: / Чира, абур агудайди вуж ятла"...

Ибрагим Гьусейнован шириатдин маса кьетленвал - жуван чил, жуван ватан - бубалух клан хьун я. Анжах и жуьредин члалар адетдин теселлийривай яргъа я: "Герек члавуз дагъ хьухъ жуван ватандиз - / Дамах ийиз жеда вавай уьмуьрдал, / Пайдах хъана, хкаж жеда девирдал, / Кьурхулуну жеда ирид душмандиз"... "Ватандин дерт ава эркек риклера: / Ватан - гапур, риклер адан къакъар я. / Куьз я никлер кьуьл авачир кьилера? / Тур галачир къакъар хуьним нин кар я?"

И.Гьусейнован шириатдин дувулри халкьдин мецин эсеррин меж кужумнава: "Гуд йуса авайла завай, - вун гьинай атайди я? - хабар кьунайтла, за - хатрут тараркай жагъайди я, - лагъана, жаваб гудай, - кхьизва шаирди. Ва мадни давамзава: "Шарвили" заз хатрут тараркай жагъайди я".

Шарвили!..
Шарвили!.."
Женг чуьгваз зун хкведа,
Кумекда кьез...
Гафарал и
Шарвили акъваз жеда".

Рикл, клвалахур ватан патал,
Кьудгун тежез, лал хъана.
Акваз кландай халкьдин шадвал
Вилерни агал хъана.

Шаирди гьар са куьниз вичин бегьердин, тавунин вахт авайди, тади кьачуналди а вахт куьруь ийиз тежедайди, сабур хуьн важиблу тирди тагькимзава. Яни вахт алуькдалди татдини мийир, вахт атайла - энгелни:

"Къелем чарчив агудмир вахт кьведальди, / Вахт атайла, тамир агуд тавуна: / Вичин вахтар авайди я илгьамдиз".

"Лацу кагъаз вилик кьа зи, / Жив алай ник хьиз. / Шиир кхьин риклик кьа зи, / Ви-

Дагъустандин жегьил писателрин
совещанидин иштиракчийар. 1970-й.

Риклера михъи члаларин экв тур

садлагъана рикляй маса хиял физва: а валдик бес кланидини акатдачни?

Шаирдиз хас тир литературадин уюнри-кай (литературный приемрикай) сад члехи делилдай ва я вакъидай гьвечиди, гьвечи делилдай ва я вакъидай члехиди кьалурун я. Шириатдин кьагьримандиз вичин кланидан акунар, адан суй гьар жуьре шейэри, гьере-катрив, чкайрив гекъигзава, абурув мукьва ийизва (вич - тепедай, кланиди Шагь дагъдай кьазва):

"Зи вилик квай и клунтларин арадай / Килигзава зун Шагьдагъдин живедиз. / Килигзава зун ваз, лацу бикедиз, / Зи патарив гвай рушарин арадай"... "А Шагьдагъдие жезвач завай агатиз: / Ада кьана кьабулунин кин ава. / Рикле вазни кланивилдин кьин ава, / Амма кьурху ава вунни кьакъатиз"... "Шагьдагъ вичин кьакъанвилел машгьур я"... "Вун, играми, гурчегвилел машгьур я".

Кланиди гагъ кьакъан гуьзел дагъдив, гагъ дерин гьуьлуьв, гагъни гимийриз экв гудай маякдив гекъигзава. Амма шириатдин кьегьалди вичиз гагъ рекъе кьуразвай, тади квай вацлун, гагъ гьвечи кьубудин, гагъни маякдин экуьналди ялзавай гимидин суфатар гузва: "Тади квай вацл рекъе амаз кьурада, / Кьисмет жедач адаз гьуьлуьн дегънеяр. ...Заз зунни гьа тади вацл хьиз аквада"... "За ви кьилив, гьуьлуьн кьилив вацл хьиз, / Тадивунай, дере-тепе атланай. / Амма рекъе амаз зунни кьуранай, / Вав агатнай зун, са гьвечи кьубу хьиз"... "Маякди рекъ кьалурзава гимийриз, / <...> Маяк хьанва вакайни зи дердийриз"...

Чалан девлетдилай, везин гьасилдай гьар жуьре алатрилай, рифмайрин фасагъатвилелайни надирвилелай, светинин аваздилай гьейри, Ибрагим Гьусейнован шириатдин кьетненвилерикай яз, фикирдин деринвал, манадин гьеншвал ва маса ерияр кьалуриз жеда.

Ибрагим Гьусейнован шириатдиз цийи, чиг гекъигунар, затлар, вакъияяр цийи кьаматралди эвезунар хас я. Адан эсерра халкьдин камалдиз мукьва тир кьаматрилай гьей-

Бубалухдихъди, лезги чилихъди авай шаирдин кланивал иллаки "Шарвили" поэмадай "Шарвилидин веси" шириатдин ялав квай царарай аквазва. И шириатда, гьелбетда, Шарвилидин веси вич лезги халкьдиз меслят, насигьат, тагьким авун жезва:

Зи чил, зи халкь, са члавузни
Пайи-паяр жемир куьн.
Я йифизни, я юькузни
Чара хьунал кьевемир куьн.

Куьн лекьер я, са муг члехи
Ийизмай кван. Эгер куьн
Тахъайтла са рекъе вири,
Жеда ажуз нуьквер куьн.

Клуф яда кьез, гатада куьн,
Ийир-тийир квахъда куь.
Аклида пис кьарада куьн,
Риклера кич гьатда куь.

Куьн санал хьухъ! Сада садаз
Гьуьрмет ая, хатур хухъ!
Хийир-хийир арадаваз,
Лезги чилин абур хухъ!

Лезги чил куьн патал фу-яд,
Гьам алуькдай партал я.
Лезги чил - им я куь кьуд-гад,
Куь кьанажагъ, кеф-гьал я.

Масабдуруз агъавилер
Ийимир. Кьез агъавал
Ийиз тамир. Хухъ гьар сефер
Инсанвилдин багъавал.

Чил - чи квалер, лезги цавар
Къавар я чи квалерин.
Цларани ава тавар
Шагь-дагъларин живерин.

Зи чил, зи халкь, куьн мус кьеве
Аклайтлани, атана
Акъвазна зи сурун хиве
Гьарай пудра, лагъана:
"Шарвили!..

лелла цуьк хьиз. // Рагъ кьеведа ва жив црада - / Чулав жеда ник. / Илгьам кьеведа - чар рахада / Дуьньядин вилик".

Шаирди вахтунин сихвал, адан кьатлун тежервал ва даимвал, гьерекатдин датлурвал кьалурзава. Какадин кьене денбел гьикл аватла, инсан вахтунин гьалкьада гьикл ава. Гьа вахтунин лентина кьилди-кьилдин ксарин, халкьарин, девирдин лишанар, шикилар, тарихар кхьенва.

"Заз зи кье хьиз, зи пака хьиз герек я / Алатай югъ, жуван накъни фицьякьра. / Денбелдиз чим квай кака хьиз герек я / Хьире хазвай экъечлиз кланз алахъна".

Какадай экъечлуни денбелдиз уьмуьр гузва: денбел вахтуниз гьахъзава. Амма инсандивай, дембелдивай хьиредай хьиз, вахтунай экъечлиз жедач. Инсан вахтунин, адан уьмуьр вахчуна, вичи гадарда. Амма вахтунин вичин "кьеняй" гадарайтлани, бязи инсанрин тварар, вахтунин вацлурвай тухуз тежез, абурун краа сагъ амуькзава.

Гьар са касдин далудихъ вичин тарих гала: вичин крадин ва кьисметдин, бубайрин, тухум-тарадин крадинни кьисметрин. Эгер кьегьал, мерд инсанрин тухумдик вичин твар кьацлурвай сад кваз хьайитла, тухумдиз кьегьалралди ваъ, гьа усал векилдалди кьимет гуда. Яни, са касди авур нагъакъан карди вири тухумдал леке гьида.

Ибрагим Гьусейнов 1936-йисуз Алкъвад-рин хуьре Абдулкериман хизанда хана. Лезгистанда, Дагъустанда, гьакъни Урусатда тварван авай и тухумдин дувул Мегъамед Ярагъдихъни галкьанвай: Ибрагиман члехи буба Абдуллагъ эфенди Ярагъ Мегъамедан езне тир. И тухумди ватандиз машгур композиторар, гимияр расдай инженерар, кьегьалар, гьар рекъерай алимар, тарихчийар, философар, шаирар, диндарар гана. Гьелбетда, ихътин машгур тухумдин векил хьуну шаир Ибрагиман кьуьнерал залан пар, жавабдарвал эцигнавай. Гьар са камуна жуван дувулар риклелай ра-кьурдай зайифвал тавуна, уьтквемвилелди уьмуьрдин рехъ атлун герек жезвай.

Гьанай, гьа тухумдин дерин бинедай, кьезва шаирдин кьилихъни: четинвилерин

вилик кьил агьуз тавун, чарадан вилик усалвал тавун, властдин кьуватриз дасмалчивал тавун, жуван гьалал зегьметдалди кьил хуьн, садрани садавайни са затни тлалаб тавун, жуван гафунин иеси яз амуькун...

"Къевезвай хатур авуна суваб / Къазанмишай хва аватла яраб? / Къевезвай хатурдиз гайитла далу, / Пакадин юькуз гуз тада жаваб".

Эгер вун намусдикай, адалатдикай, гьахъвилекай, лезгивилекай, Шарвилидикай кхьизвай шаир ятла, герек, жувакни намус, гьахъвал, адалат, лезгивал, Шарвилидин хесетар жен.

Гьакъикъатдани, Ибрагим Гьусейнова уьмуьр вичин тухумда деб хьанвай терефар-ягъ-намус, гьахъ-адалат, инсанвални итимвал, лезгивал вине кьуна, жуван халкьдиз, чилиз, члалаз, милли ахлакьдиз вафалу яз тухвана. Ам, вичи гьикл кхьизватла, гьакл яшамини хьана. И кар шаир мукьуьвай чидайбуруз малум я. Ик тирди адан эсеррайни аквазва.

Гьамиша вичин гаф гвай, дасмалчивал, ялтахвал квачир, таб тийжир, авай гаф чинал лугьуз вердиш тир чи девирдин зурба шаир гьукуматдин патай я са твар, я са чар авачиз уьмуьрдай хьфена.

"Гьикъван яцл хьайитлани ктабар, / Гьикъван дулу хьайитлани ктабар, / Жеда абур клелдай хцин дафтардиз / Акъуддай са царцлин вилик татабар".

Талуьк идарайра авай талуьк ксарин рикери Ибрагим Гьусейноваз "халкьдин шаир" твар гуз кьийимнатлани, гьа твар кьачур са бязибурулай гафаватлу яз, лезги клелзавайда ам халкьдин шаир хьиз, лезги халкьди вичин баркаллу хва хьиз кьабулнава. Вучиз лагъайтла, шаирди вичин шириатдиз сифте камар кьачурдалай эхиримжи нефесдалди лезги чилин хва хьиз тухвана, вичин жавабдарвал - лезгивал гьиссна, явалу эсерралди лезги чилиз, лезги халкьдиз кьуллугъна, миллетдин тлал-квал алай месэляяр, кьайгьуяр, зарул ва шад гьиссер вичинбуру хьиз кьабулна.

"Миллионни авач зи халкь - лезгийар, / Залай аслу я цур хьун, я кьизил хьун. / Жуван хивез кьачун Чилин дердияр. / Зи буржи я жуван халкьдин векил хьун. (1956-й.)
Шаирдин экуь кьамат, адан камаллу, дерин фикирдин, керчек гьиссерин члалар гьамшалугъ чи риклера амуькда.

Члехи шаир, хьфена вун, мирвет такуна,
Лаш гьилевай фасикьярин гьуьрмет
такуна.
Садбуру, цлалцлам цларар кхьиз, сейлибуру
хьана,
Намус, гьейрат авай ксар гьейрибуру
хьана.

Шумуд йисар са чубанди гьална шириат,
Шириатдин пак тварцликай хьана
шийрат.

Лугьуз, кьекъевез - вич дуньядин я зурба
шаир,
Амма гьарам темягъ авай, кватлиз буш
хийир.

Рей ганач ви я гафуну, я уьмуьрди гьахъ,
Какур, дуьзен - ава гьардаз вичин
руьгьдин рехъ.

Ви шиирра вун чахъ гала, агъайна инсан,
Гардан клирнач, хвена кьакъан инсанвилдин
сан.
(2015-й.)

Ругьдин ем

Ш. ШИХМУРАДОВ

Камаллу ксари тестикъарзавайвал, эгер хъсан ктабрихъ галаз дуст хъайитла, келунрани, уьмуьрдани абур авай насигьатри, меслятри ваз куьмека. Ялгуьз, тек яз, рикли рикл незвай гьаларани ктабдикий гзафбуруз кьутармишдай такьат жезва. Ктабар келун акъвазарун - фагьум-фикирдин гьал кьатл хьун лагьай члал я.

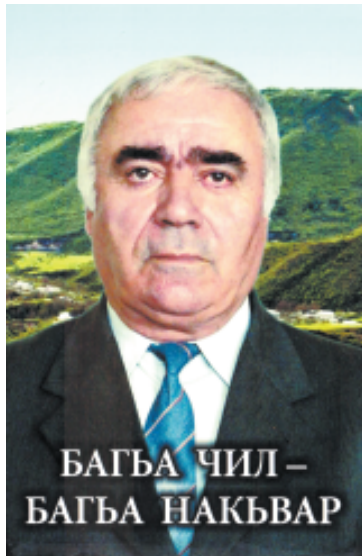
Алай девирда жуьреба-жуьре ктабар тимил акъатзава. Вири хъсанбур хьун мумкин кар туш. Абур вири келлиз агакьни ийидач. Амма хъсан ктаб акъатна, ам ви гьиле гьатна, сифте сеферда келайла, ваз цийи дуст жагьай хьиз жеда. Са мус ятлани келай ктаб ви гьиле мад гьатна, мад сеферда кел хьувуртла, куьгьне дуст акур кьван шад жеда. Бязи камалэглирин акьуллу гафаралди, эгер кьатунун, бажарагъ набататдихъ геькигун хъайитла, ктабар, са

куькведилай масадал физ, герек руг, вирт кватлиз, абур са касдилай масадал агакьарзавай зегьметчи чижериз ухшар я.

Ингье зи вилик чпиз лап и мукьвара дуьнья акунвай (сад - "Мавел" чапханада, муькуьдини РД-дин ктабрин издательствода акъатнава) кьве ктаб ква. Абурун авторар чи милли журналистикадин падишагьар тир гьуьрметлу Алаудин Халидович ГЪАМИДОВ ва Мердали Абдулазизович ЖАЛИЛОВ я. Абурукай гьар садакай зун агьадихъ кьилди-кьилди рахада. Амма винидихъ лаганвай фикирар умумиламишуналди, виликамаз куьрелди кьейд ийиз кланзава хьи, кьве ктабдани гьатнавай гзаф шейэр за, чи газетдин чинризни акъатиз, алаятай цуд ийсара келнава. Ингье гила мад сеферда кел хьувурла, дугьриданни, аз куьгьне дустар вири санал ахкур кьван шад хьана, гьикл хьи, абур кьарагьарнавай гзаф месляяр жуван фагьум-кьатунунриз, фикирризни муькьва я.

Гзаф йисарин зегьметдин не-тижа тир и ктаб дуст Алаудина Ватандин Чехи дяведин кьиз-гьин женгера телеф хъайи вичин дах Халид Гьамидован экуь кьаматдиз, уьлкве, инсаният фашизм лугьдай чулав тегьундикий хуьн патал чанар кьурбанд авур чпин хуьруьнвийрин, вири кьагьриман рухвайрин ругьгьериз бахшнава. Автордин зегьметдин, яратмишунрин, журналиствилини рехъ яргьалди ва жуьреба-жуьре вакиайривни крарив ацанвайди я. Гьавилий адан гьиликай метлеблу гзаф макъалаяр, рекьерин кьейдер, очеркар, веревирдерни хкатна. Абурукай лап хъсанбур ктабда гьатнава.

Ктабдин кьилер келайтлани, чаз адан темаяр, мана-метлеб ачухдиз

“Багба чил - багба накъвар”

аквада: “Чи хуьрерин тарихдай”, “Багба чил - багба накъвар”, “Дагьустанвияр - гьар сана”, “Ругьдин стхяр”, “Иифен ахвар, йикъан кьарай авачиз”, “Законсуз тешкилатрихъ галаз женгера телеф хъайи игитар”, “Жувакай - кьвалахдин юлдашри”.

Хайи муг, бубалух. Ам, гьелбетда, виридаз ширин я: кьушаризни, гьайваризни, инсанризни. Малум тирвал, алаятай асирдин 60-йисарилай инихъ чи республикадин картадилай, гьайиф хьи, вишералди, санлай уьлкведин картадилай агьзурралди хуьрерин тварар алатнава. Камаллу агьсакьалди вичин ктабдин гьа сифте кьилляй и хци месэладал фикир желб авун дуьшуьшдин кар туш. “Эгер чна куьгьне хуьрерин тарих чир тавуртла, хуьн тавуртла, - кьейднава б-чина, - гележегдин несилриз чпин ери-бине чиз амуькьдач, вахтар кьведа - ам чир хъийидай мумкинвални амуькьдач”. Женнетдин юкь хьтин хайи муг - Хпитлар - рикле аваз, Алаудин Халидовича, 1886-йисан переписдин бинедаллаз, Куьре округдин Кутуркуьредин наиблудин Ялцугьрин хуьруьн обществодик акатиз хъайи Хпитларин агьалийрин сиягь гана пара хъсан кар авунва. Куьн ктабдин жилдинал алай хуьруьн шкилдиз килиг садра. Бес ихьтинбур гада-риз жедай ерияр яни?!

Советрин школада, кьурулушди чун халис интернационалистар яз тербияламишна. Алаудин Халидовичан ктабдани интернационализмдин тема кьилляй-кьилиз (лугьудайвал, яру гьал хьиз) акъвазва. Малум тирвал, 1970-йисан майдиз хъайи залзалади дагьустанвийриз гзаф зиянар ганай. И бедбахтвилай хабар агакьайла, чехи уьлкведин гзаф регионрай, шегьеррай куьмекар, эцигунардайбурун коллективар кьезеб башла-мишна. Абурун зегьметдин не-тижада республикадин меркезда гзаф цийи дараматар, гзаф мертебайрин квалер пайда хьана. И

кар “Багба чил, багба накъвар” кьиле хъсандиз ачухарнава. Идалайни гьейри, 1972-йисан 3-февралдиз эцигунрал Алаудинан вахан хва Мавлудинал бедбахтвилини дуьшуьш атайла, куьмекиз тулавияр атана. “Стхавилин иви агакьай азарлуда... вилер ахъайна...” Ктабдин авторди Тулани тулавияр багьрияр хьиз гьиссзава. Адаз дяведа телеф хъайи вичин бубадин сур 45 йисалай жагьун хьувуна. Гила Алаудина багба чил, багба накъвар, бубади камар кьачур, Ватан пехьи душмандикай хуьн патал иви экьичай чка, накъвар акунихъ ялварзава. Ам яргьал сефердиз рекье гьатзава. Туладин чилел Халидан хва багьри кас хьиз кьабулзава. Хкведайла, бубадин суралай накъвар хкана, хайи чилик акадар хьувуна. Эхъ, Советрин Союздин гзаф областра, мулкара накъвар - накъварик, иви ивидика какахьнава. Им пайи-паярдай уьлкве тирни?.. куьрелди лугьуз кланзава автордиз.

Ктабдай чаз Ватан патал чанар гайи кьегьал хпитларвийрин сиягь акъвазва. Залум, кьанлу дяведин кьурбандар - са гьевечи хуьряй 44 кас!

Журналиствилини рекьери А.Гьамидов Туьркменистандизни акьудна. Анай ада “Чулав кьизилдин” мяденар зегьмет чуьгуьзайбурукай макъалаяр хкана. Абур “Дагьустанвияр - гьар сана” рубрикадик кваз ганва.

Ажайиб кьисметдин инсанрикай, Дагьларин уьлкведин рухвайрикай, законар, кьанун-кьайда хуьнин кьаравулда авайбурукай, гьар сана авай чи ватангьлийрикай, милициядин, полициядин ветеранрикай, лайихлу тварарин сагьибрикай, законсуз тешкилатрихъ галаз женг чуьгур игит рухвайрикай кьенвай очеркри, макъалайрини ктабда геьенш чка кьунва.

231 чиникай ибарат ктаб, мягькем жилдера туна, хъсан ери аваз гьазурнава. Кьачу, буюр, кьела.

“Вевирдер”

Кьвалахдин гьи тереф, эдебиятдин, яратмишунрин гьи жанр кьачуртлани, чаз виридаз фадлай хъсандиз чизвай Мердали Абдулазизович Жалилова вич зурба бажарагъ, гафунин устад тирди кьалурнава. И кар и мукьвара акъатнавай адан “Вевирдер” ктабдани мад сеферда тестикъарзава. Ам жуьреба-жуьре макъалайрикай, кьейдерикай, эсеррикай, фельетонрикай ибарат я. Ктаб 300 экземплярдин тираж аваз акьуднава.

Келзавайбурухъ элкьена, ктабдин сифте кьилляй авторди кьхизва: “Кьела, дустар! Куь ругь гужлу, ниятар михьи, гьевеслувал экуь, Ватандал ашукьвал артух хьуник умудар кваз за и кьейдер ийизва”.

М.Жалилован “Кефчи дуьнья” (Дагкнигоиздат, Махачкала, 2013-йис) ктабдиз кьенвай вичин сифте гафуна Дагьустандин халкьдин шаир Арбен Кьардаша дуьздаказ кьейднавайвал, “халисан шаирар... девирдин мурчал яшамиш жезвай ксар я”. Публицист Мерд Алини гьа и мурчал алайди кьатлуз хьун четин кар туш. Иллаки - эхиримжи цуд ийсара.

Вевирдер гьакан буш чкадал арадал атанвач. Сад тир кьудратлу уьлкведиз вуч авунватла, алашбулашди квел гьанатла, чи баркаллу тарих гьикл русвагьиз, квадариз алахьнаватла, халкьдин, экономика хкажунин кьайгьуда хьана кланзавай чкадал чиновникри миллиардар, вири халкьдин пай квай девлетар, чилер гьикл тарашнаватла, вири чуькурна, миллионралди кесиб гьикл кар-кьвалах авачиз аматла, чун вири шагьидар я. Чилер, мяденар, карханаяр... вири пайи-паярнава. Ахцун тийизмай кьати нефсериз гила Вацрални кваз пац яргьни ийиз кланзава!..

Намуслу инсандивай, иллаки ватанпересдивай, гафунин устаддивай, уьлкведин, чи жегил несилдин гележегдикай фикирзавай касдивай, шаирдивай, публицистдивай ихьтин ва маса хци месэлайриз, чуру крариз туьларин арайрай килигиз акъавиз жедач. Ада зенгерик ван кутада. Мердалидини вичин вевирдералди зенгерик ван кутаза.

М.Жалилован цийи ктабда жегьил-жаванар халис ватанпересар яз тербияламишуниз талукьарнавай материалри иллаки геьенш чка кьава лагьайтла, зун ягьалмиш туш. Ада алай девирда Ватандин (государстводин) Гимндикай лазим кьадагда менфчи кьачун тийизвайди, халкьар агудзавай кьилин рехъ, кьилин идея амачирди кьейднава. Вилик-рай гьар са югь радиодай Гимн ягьунилай гатлундай. “Гила я радио амач, я Гимн пропаганда авун...” Гимн, госуларстводин кьурулушдин хьиз, вири халкьдин кьилин мани - ругьдин куьлег тушни! Уьлкведин кьилел атай мусибатри, виридак хьиз, автордин риклини еке кьабулулх кутунва. “Хрущева вич машгурун патал Сталинан авторитет кьларик веьена...” Нетихада “5-колонна”

лугьудайда кьил хкажна. А.Даллеса лагьай гафар кьиле фена: “Чна Наполеонни Гитлеран гьалатлар тикрардач. Чна СССР-дин чилел ам кьеняй недай куьвар жагьурда, гьабуроз куьмека. Абуруни гьа чеб хуьзвай тар кьеняй тьуьна куьтягда, кьивачин кьилел кьуруурда. Чна СССР-диз дяве малумардач, ам вичин кьеняй хьиткьинарда”. (“Хрущеван чим - кьуьруьгьуьм”) Гьайиф хьи, душманрин и чулав макьсадар кьилиз акъатна. Мерд Алиди тагькимарзава хьи, душманар генани акъвазнавач, чи обществода хьалхьамар тваз, ахпа хьиткьинариз кланзава. Гьавилий чун гьамиша уях, дикьетлу, мягькем хьана кланда.

И рекьяй центральный телевиденидин бязи каналри кьетлен чка кьазвайди кьейдзава авторди. Интернет, соцсетар лугьузвайбуруни алава хьхьанва. Сад тир экономика чуькурун патал “ваучерар”, “приватизация” хьтин дарманралди “мефтлер чуьхвенвай”. Тарашна, тарашзава чи девлетар!..

“Чи тапан тарихчяр цийи учебникар” кьхьинал машгуьл я... “Мефтлер чуьхуьн” низ ва куьз герек я?.. Уьлкведиз кьунвай инад, авай кьван гьахьсузвилер, адалатсузвилер, тарашунар, девлетлуяр - девлетлу, кесибар мадни кесиб хьун ва маса хци месэляяр аваз, дуьз, кьени фикиррал алай ватанперес М.Жалилован рикли рикл незва. Ада вуч хьийин, низ арза ийин лугьузва. “Куьне куь нефсер лувилляй акьуд, куьн азад жеда” лагьанай чехи камалэгли Мегьамед Ярагьиди. Амма, гьайиф хьи, обществода ахьтин гьалар арадал гьанва хьи, нефсер кьвердавай кьати жезва.

Газетдин са гьевечи макъалада цийи ктабдин вири кьилерикай рахаз, лугьуз хьун мумкин кар туш. Ктаб, гьелбетда, гьар сада кьелна кланда.

Вуч лугьуз кланзава автордиз вичин вевирдералди? Адазни, чзани уьлкведихъ виликан хьтин садвал, кьудратлувал хьана кланзава. Санкцияр илитиз тежедайвал, НАТО чи сергьятрив агат тийидайвал. Польшадини Литвади... чаз кьурхуяр тагудайвал. Адаз уьлкведа кьайда, халкьдин дуланажагь хьсан, гележегдихъ инанмишвал артух, экономика, илим, образование вилик фена, тарашчийрин, 5-колоннадин вилик пад кьуна кланзава. -Булахдин бахт адай яд хьвадай, адахъ кьадирлудаказ гелкьведай жемят хьун я лугьудайвал, кьуй чи санлай уьлкведин, крайрин, республикайрин, областрин, шегьерин, районрин, хуьрерин кьилени халкьдихъ, виликди финихъ, яшайиш хьсан хьунихъ рикл кудай, кар алакьдай регьберар хьурай! Тахьайтла, флан губернаторди, чиновникди, миллиардар тарашна, бязибур кьецепатан уьлквейриз катна лугьудай гафари чун тажубарзава...

Вевирдер инсанди девирдин ругьдиз, кьаматдиз ганвай кьиме-

тар я. Девирдин сияси суьрет-портрет лагьайтлани жеда. Амма гьилевайди, чав агакьнавайди какур гуьзгуь ятла вучда? Ада чун яраб дуьз рекьерай тухудатла? Четин уламрилай алуддатла?

Авторди, ихьтин риклик кьалабулух кутазавай суалар эцигзавайди хьиз, хейлин кьиметлу теклифарни гуьза. Кар алайди общество сагьламдиз хуьн патал уьлкведин сагьибрихъ гьахьтин кьил-кьилик квай политический рехъ, кьилин идея, вири агудзавай крар вилик кутаз алакьун я.

Амма цийи либералрини демократри кьунвай рекьи чун а метлебрив бажарат агакьарда, гьайиф чуьгуьзав авторди.

Тарихда гьам политический руководстводи, гьам санлай кьурулушдин кьатарини гьалатриз тимил рехъ ганвач. Абур хиве кьуна, виликди фин герек тирди кьейдзава вевирдерин авторди.

Ктабдин эхиримжи пай (“Бархунар”) художественный фельетонрикай ибарат я. И жанр лагьайтла, литературада регьятди туш, гьикл лагьайтла, фельетонда гьакьикьни ксарикай рахазва, абурун кьаматар, крар чеб русвагь жедай тегьерда кьалурзава. Амма вич русвагь хьун садазни хуш кар туш эхир. Угьриди вич угьри я, лутуди вич луту я, нефсетди вич нефсетди я лугьудач.

Фельетонди ахьтинбуруз чеб вужар ятла чирзава. Ктабда гьатнавай “Кваса – пагьливан”, “Лам гвай дагьви”, “Регьбер хъайи Чакьал”, “Самозаняты Сункьули”, “Девлетлу саилар”, “Гьамбардин кьифер”, “Цегь ва крчар” фельетонар, “Духанчи Муьнуьгьдикайни манидар Билбилдикай” мах, “Цийи ламарин мисалар”, “Явшанрин хьвер” (кьаравилияр) санлай инсанриз, иллаки крар чпелай аслубуруз (чиновникри, депутатриз, карчийриз, масабуруз) ганвай “тарсар” хьиз я. Тараз якьв язава авторди, кьелзавайда ван хуьн патал...

Еке зегьмет чуьгуьна, чуьгуьзав шаир, публицист Мердали Жалилова. Зегьметдиз кьиметни гун буржарикай я эхир. Зи теклиф: “Вевирдер” ктаб Республикадин премия гун патал кьалурин.

Ктаб кьевай автордивай, чи редакциядиз атана, тахьайтла, зенг авунани, масакьани кьачуз жеда. Кьимет 500 манат я.

ГАЗЕТ КИЕЛЗАВАЙБУРУН ДАФТАРРАЙ

Майил ЭФЕНДИЕВ

Ашукъ Шириназ

Фийиви хва, ашукъ Ширин,
Ван авай вахъ гзаф ширин.
Хкаждай на чуьнгурь хуруз,
Ватандикай мани лугъуз.

Акур чавуз вал алай дун,
Ругъ ацлурдай галачиз тлуьн.
Кивачел - мягсер, килел - баплах,
Кутугдай ваз хъверни дамах.

Эгечайла лугъуз мани,
Адет тирвал, ийиз къуьлни,
Гурлу идай гъар са межлис,
Вун сегнедин хва тир халис.

На хъиз ярдин авур тариф,
Акунач заз гъич са ариф.
Вун дуньядал аламач кье,
Лугъузва за гъайиф-гъайиф.

Ацанватлан цав гъетерай,
Къатузва за, жезва зайиф.
Гъабурни кваз, квахъна къарай,
Тикрарзава: "Гъайиф-гъайиф".

Ваь, ашукъар хъфидай туш,
Дидед хазвай виш салай сад.
Рикел хкиз ашукъ Ширин,
Шаир Майил, шад я кье, шад.

Ялцугъ Эминакай

Ван авай адахъ, пехилвалдай
билбилди,
Къабул идай гъар са касдин
гуьгъулди.
Ам, шаир хъиз, ашукъни тир
тарифлу,
Ругъламишдай язух касни
сефилди.

Авай адахъ мадни, дуст,
са тафават,
Чуьнгурь ядай, элдиз жедай аламат.
Диндизни ам вафалу тир,
фекъи хъиз,
Гъар са чавуз мецел алай салават...

Зулун са юкъуз

Зун кучедиз экъечайла галаз яр,
Дарих риклер, сирлу риклер аладриз,
Садлагъана акъатна са гужлу гар,
Тарарилай хъипи пешер авадриз.

Цавун чинал сирнавзаваз цифери,
Кеферпатахъ дурнаяр физ
аквазвай.
Гъейранзавай зун кланидан кифери,
Гарун хура са теьгерда
къугъвазвай.

Ацана цав, чулаваз цифер киват
хъана,
Цав рахана цайлапанар килеллаз.
Кичле хъайи руш къужахда гъат
хъана,
Кьил зи хура, гъилни вичин
рикеллаз.

Ингъе залум марфади чал
гъужумна,
Хъел атанвай кулуни хъиз чижерин.
Къежена чун, марф беденри
кужумна,
Ятлани цай туьхвенач чи рикерин...

Пародия

**Михини лезн хуьзва,
Лезнди - балкан.
Балканди игит хуьзва,
Игитди - Ватан...
Шагъбала ШАГЪБАЛАЕВ**

Лезн гатай устлар сагърай,
Лезн хуьзвай масмар сагърай.
Балкан хуьзвай лезн сагърай,
Игит хуьзвай куьрен сагърай.
Игитдиз фу, ризкъи гузвай
Лежберни ник, куьтен сагърай.
Лазим чавуз Ватан хуьзвай,
Адан квал-югъ, мескен сагърай.
И метлеблу члал туькьурай,
Шагъбала, ви беден сагърай.

Хайи йикъакай

Киватна кваллиз са еке клерет,
Хайи югъ къейддай хъанвач заз
хесет.
Вуч межлис я ам, ичкидиз худ гуз,
Тлуьна хъфидай пуд вацран суьрсет.
Къуьзуьвиллиз нубатдин яваш
кам я ам,
Алава яз артухан, фикир -
гъам я ам.
Улу-бубайрилай тушир чаз адет,
Ни сифте къачур ик! къадам я ам?

Девирдикай

И девирдиз яша-яша,
Рушариз бахтар ганавай.
Йифен садаз-къведаз хъша,
Клани къван вахтар ганавай.

Им девир я кесибни бай
Кье сад-садаз акси хъанвай.
Къецил къамухъ галуькиз къай,
Базарда хъун кеспи хъанвай.

Им девир я кье варлуьри
Куьз хъайитлан темягъзавай.
Чи ватандин мални девлет,
Акъваз тийиз куьтягъзавай.

Им девир я, тапанчикдай
Инсафсуздаз сенят хъанвай.
Кесибарин сивевай гаф
"Къенят! Къенят! Къенят!" хъанвай.

Им девир я, ая фагъум,
Гар акатна цавуз фидай.
Им девир я, вахт я залум,
Тарих квахъна, суруз фидай.

Я жуванбур

Зи лезги халкъ, я жуванбур,
Пай авунвай кье патал.
Сад хъувуна, шад хъийидай,
Кас авачни Аллагъ патал.

Ша эверин Шарвилдиз,
Халкъ сад ийиз алакьдай.
Гъинватлани, цайлапан хъиз,
Чи гъарайдиз агакьдай.

Ажеб жедай сад хъхъана
Зи лезги чил - Куьрени Къуба,
Алван алван, цуьк акъудна,
Элкъвенаятла уьлкведиз зурба.

Ахкунайтла а теьгер заз,
Секин жедай риклин тлал.
Къабулдай за эл-адет яз,
Къисмет хъунухъ сурун квал...

Ашкъидикай

Шумуд йис я саналлаз чун,
Уртахбур яз чи мес, къаб, тлур.
Аватла захъ ава са вун,
Заз чим гузвай ракъинин нур.

Чир хъухъ, зунни гунагъкар я,
Хабарсуз ви хана хатур, -
И арада, куьз я дунья,
Гардан зид я, на хкаж тур.

Уьмуьр куьз я леке алай,
Ругъни намус извай къарсур
Чир хъухъ, зун гъа ви метелай
Эхиратдиз физ я гъазур.

Ик! лугъудай

Хъсанвал ая эбеди,
Амуькдайд са гъам я.
Тикрардай заз дидеди,
Писвал авун гъарам я.

"Батмиш жедач вацла ам,
Веьгейтлани кудач цуьз".
Жедачир кагъул бубадиз,
Заз акъулдин тарсар гуз.

- Хъсанвал я ядигар,
Рикелай гъич тефидай.
Чун я, бала, инсанар,
Дунья туна хъфидай.

Абур атун клан ятла,
Ви уьмуьрдин гатфарал,
Амал ая чна лагъай,
Хва, къиметлу гафарал!

Тамила САЛМАНОВА

Куьн авайвиляй...

Зак гъевес кутур, руьгь кутур зурба,
Захъ кье лув ава - дидени буба.
Далулихъ галай сад - Шагъ,
сад - Шалбуз,
Зи кье стхани кье дагъ я, шаксуз.
Зи жигер - нефес, архаяр я зи,
Зи кье вилин экв рухваяр я зи.
Умуьрдин чешне, зи гъамга булах,
Зи фурсни дамах - зи гъил къадай
вах.

Зи авай са руш - ам дидедин рикл,
Зи ширин бала - зи марвардин цуьк.
Зи далда, даях, зи кылеллай таж,
Хизандин регъбер - умуьрдин
юлдаш.

Зи играми тир къелемдин дустар,
Хайи члал хуьдай авай пак къастар.
Шуьрбетдив ацлай цурун жем хътин,
Ирид рангунин хважамжам хътин.
Куьн авайвиляй клан я заз умуьр.
Чирна за квез зи хуррамвиллин сир!

Дустариз лагъ

*Хабар къуртла зи гъалдикай
дустари...
Е.ЭМИН*

Чеб яргъарай хтай чавуз ватандиз,
Чун сад садаз акурай лагъ дустариз.
Рикин миьхи теклифдалди
муьгмандиз,
Зи вил гала, атурай лагъ дустариз.

Бахт тушни бес абур акун и чилел!
Шадвиллин стлалар алаз кье вилел,
Къелни фу синида, хунча зи гъилел,
Чеб энгел жез тахъурай лагъ
дустариз.

Талагърай хъи, зун са кас я
къадирсуз,
Мус клантлани, къуй, атурай
хабарсуз.
Зун рази я чеб атунал къадарсуз,
Рикикай пай тухурай лагъ
дустариз.

Килиграй, гъик! ятла чи дуланажагъ,
Ацуькун-къарагъун, чи къабни
къажах,
Хуьзва лагъ виневаз лезгивал
анжах.
Чпиз илгъам къачурай лагъ дустариз

Ийида лагъ чпиз хъчад афарар,
Тамиладиз чидач цлару тапарар.
Тешкилда за дуьз пуд юкъуз
суварар,
Килиг гъа, геж тавурай лагъ
дустариз.

Пехилбуруз

Агъ, инсанар, инсанар,
Мецихъ члуру члал галай,
Квайбур члуру нукъсанар,
Пехилвиллин тлал галай.
Кье чин алаз къекъведа,
Шейтлан жеда риклени.
Шер-фитнедихъ гелкъведа,
Кье мез жеда сивени.
Квез пара яз аквада
Садан гъалалдин зегъмет.
Куьн къулухъай рахада,
Дуьз касдиз ягъиз тикъет.
Члуру я куь хесетар,
Муьквабурни чидач квез.
Авурбурун гъурметар,
Я къадирни жедач квез.
Гъикъван хъурай куьн къариш,
Чарабурун крарик.

Алахъда кутаз ягъниш,
Гъатта хъей цларарик.
Агалкъунрал гъейридан
Эцигмир куь пичли вил,
Машгъурвилел сейлидан
Садрани жемир пехил.
Вине яхъ куь инсанвал,
Эгер ятла инсанар.
Ийиз алахъ хъсанвал,
Квадра члуру нукъсанар!

Билбил

Вун зи багъдиз мани-макъам
Гъаз атана, чукурна гъам,
Уяхарна ксай илгъам,
Зи ашкъида гъатай билбил.

Бенд(е) хъай(и) туш икъван члавал,
Ваз чир хъана тек зи агъвал,
Ихтибарна кузвай рикл вал,
Ругъдин раklar гатай билбил.

Веьг арадал, пайин дерт чи,
На мани лагъ, зун - ви зилчи,
Вун Саидан яни илчи,
Къуьчхуьр хуьррай атай, билбил?

Тухвана зун на ви рекъиз,
Ви гелева, кичез, регъуьз,
Мягкем туш хатл, ама гъуьргъуьз,
Пай гана ви патай, билбил

Кукваррай зи гъамарин кыл,
Катдай зунни гана вав гъил,
Кавха Пампур хъайла гъафил,
Гъа Саяд хъиз катлай, билбил.

Сулейманаз

Вун амач кье, Гомер зурба,
Ви камалдин зар ама.
Чи арифдар, члехи буба,
Ви таьсирлу цлар ама.

Чи рикелай фидани бес
Ви жафаяр меркезда!
Чун уьлкведиз машгъурай сес
Писателрин съездда.

Лезгидин гаф, лезгидин кьин
Тирди миьхид, ам пакди,
Къалурна чи миллетдин чин
Ви намус квай бармакди.

Шииратдин никле ава
На битмишай беьгерар.
Лезги элдин рикле ава
Ви ялавлу эсерар.

Вун билбилдив хъана сирдаш,
Адав сир-гъам авуна.
Ваз багъа тир фяле юлдаш,
Адан гъунар акуна

Русвагъайбур гъикъван хъана -
Фекъиярни судуяр.
Ви сиркеди шумуд кана -
Чалкечирар жадуяр.

Ви тлвар къазва гъар чкада
Гъевечидани члехида.
Гъам мектебда, гъам бахчада,
Куьлуьдани ирида.

Ви шииррин къадир чизва,
Акси хъайи къелетриз.
Ви квал хуьзва, ви члал хуьзва,
Ви ирс хуьзва веледри!

Куьн я, балаяр

Зи шадвал, сувар,
Зи чилер, цавар,
Зи нефес, лувар
Куьн я, балаяр!

Зи ризкъи, зи яд,
Зи уьмуьрдин дад,
Зи гатфарни гад
Куьн я, балаяр!

Зи руьгъ такабур,
Зи намус, абур,
Зи вилерин нур
Куьн я, балаяр!

Зи къадар къисмет,
Нетижа, къимет,
Заз авай девлет
Куьн я, балаяр!

Умуд пакадин,
Абур чкадин,
Къел зи хапладин
Куьн я, балаяр!

Зи назни дамах,
Уьмуьрдин къаймах,
Гъар сад са чахмах
Куьн я, балаяр!

Сефибег ГЪАЖИБЕГОВ

Къудар

Дунья, куьз я вун и теьгер
гъахъсуз?
Кесиб халкъ, вучиз я и теьгер ажуз?
Ик! уьмуьр паюн нагъахъ я, шаксуз,
Садбур табий яз, садбур яз ягъсуз.

* * *
Акъул, тербет гуз, рахайтлан имам,
Дунья дегиш жеч, тахъанвай
тамам.

Гъахъвал, инсанвал тахъанмаз
чилел,
Тур-тфенгдин цлелхем кими жеч
кылел.

* * *
Чешме авачиз булах жерид туш,
Намус квачирдак кутаз жерид туш,
Гъар са булахдихъ жеривал чешме,
Намусни клан я гъар сада виче.

* * *
Гъакимди кесиб ийизвач саймиш,
Гъар са уламда ийиз алдатмиш.
Тахсир квачирбур жезва гъак!
кечмиш,

Шаксуз, инсанар ийизва къирмиш.
* * *
За тлалабзава, азиз юлдашар,
Намусдин кьинер ийимир бушар.
Алахъа чириз камалдин тарсар,
Куьз я инсанар, квахъай намусар?

* * *
Мурад я зи гъавурда (а)къун
сад-садан,
Дуьшуьшдайни кефи тахун
масадан,
Алемда вун геькиг тежер я инсан,
Бахтлу жервал куьн сад-садаз
хъухъ масан.

* * *
Дикъетдив яб це, эй инсаният,
Алахъа миьхиз хуьз куьне куь
жасат,
Квадарайтла эгер намус ва гъейрат,
Ялавра жеда даим эхират.

* * *
Гъич са члавузни акъатич гуьлле,
Фикир адакай тахъайтла киле.
Жедач себебсуз садрани дяве,
Фикир тахъайтла руьгъда ва рикле.

* * *
Ажеб жедай чаз акуртла девир,
Гъахъ, намус авай, нукъсан,
таб квачир.
Къайда-къанунда агъавал ийир,
Терг хъанайтла гъак! фикир
чалкечир.

* * *
Куьз хъанва лал акъул - камал? -
Вугайла на ихътин суал,
Реьгу тушиз, ванда япал:
"Нефсин гъилляй авач мажал,
Камалдикай ийир хиял".

* * *
Таьсир жезвач гафуналди
Фикир гана за и гъалдиз,
На лугъуди сафуналди
Яд гузватла за камалдиз.

* * *
Бес вучда, дунья я, девирар
дегиш,
Я акъул, я камал тахъанвай
дигмиш,
Ширин - туькьуьл яз къисметдин
емиш,
Уьмуьр гъар сада ийизва дадмиш.

* * *
Гъар гъик! ятлани лугъун за квез
гъакъикъат:
Аллагъди гай уьмуьр вич я чаз
савкъат.

* * *
Зайиф тахъуй садрани куь
руьгъдин къуват,
Сад Аллагъди вичи гурай чаз
такъат.

Гафарин алемдай А.Фатахован эсеррай

За фикрзавайвал, яратмишунрин рекьяй гекигиз тежер хьтин зурба бажарагъ аваз хьайи Алибег Фатахован эсеррин метлебувални кьиметлувал, чешне-лувални таъсирлувал садрани агъуз аватдач. Устадин эсеррин члални тафаватлуди, къешенгди я: анай чаз чи лексикадин геъенш мумкинвилер, девлет аквазва. Инал заз А.Фатахован эсерра дуьшуьш хьайи **бакъал, бакъалчи, гуругъ, мешвера, санайи** гафарикай ихтилатиз кланзава.

Къейднавай гафар гьам хьинра, гьам рахунрани ишлемишзавайбур, гафаранрани гьатнавайбур ятлани, эхиримжи вахтара абурукай бязибур масабуралди эвеззава.

А.Фатахова вичин "Къат-къат авур зунжурар" эсерда урус члалан "бакалея" гафунин чкадал **бакъал** ишлемишнава: "Санал жергедаваз бакъал туьквенар...". Къелзавайбуру садлагъана и гаф "бокал" гафунихъ галаз какадарунни мумкин я. Писателди недай-хъвадай кьуру суьрсетдикай, яни бакъал малдикай ихтилатнава. Гьа ихьтин суьрсетар маса гузвай туьквендин сагъибдиз ада твар кьунвай эсерда **бакъалчи** лагъанва: "Бакъалчидин туьквенни я пара худ".

Вичихъ "кватгал", "клерет", "десте", "тилит" ва ихьтин маса синонимар авай **гуругъ** гафни кьериз-царуз гьалтзавайбурукай я. А.Фатахова "Дяве" эсерда ишлемишнава: "Гуругъри элкьурна фикир, / Чпин туплар кьуна сара...". Алим А.Гуьлмегьамедован баянрин гафарганда кьалурнавайвал, и уьлчме фарс члалай атанвайди я.

Совещанидиз, собранидиз **мешвера** лагъайтла жезва. Писателди "Зарбачи Гьасан" эсерда и гаф ишлемишнавай мисал гьин: "Мешверада, гьар сана / Са декьикъа буш дугурдач...". Араб члалай атанвай и гафуникай алай девирдани менфят кьачузвай дуьшуьшар авачиз туш. Урус гафуналди эвезнавайбурук **санайи** (промышленность) уьлчмени акатзава. Эгер чна виликан девирдин векилрин кьхинриз-яратмишунриз фикир гайитла, чаз аквада хьи, абуру **промышленность** гафунин чкадал **санайи** ишлемишнава. А.Фатахова вичин "Комсомолка" эсерда хьиз: "Агъзурралди устад папар гуда чна хкаж жезвай санайидиз".

Классикдин яратмишунра фикир желбдай гафар, келимаяр, мягкем ибараяр акъван ава хьи, абурукай башламишай ихтилатдихъ а кьил тахьун мумкин я.

Чи ватанэгълияр - гьар сана

Къастунал кьлеви хьайила...

Алай вахтунда лезгийрихъ жуьреба-жуьре хилерай жегьил алимар гзаф ава. Волгоград шегьерда члехи хьайи **Ренат Фаикович Абдулкеримовни** илимдин рекьяй вини дережайриз хкаж жедай мумкинвилерни алакьунар авай алим, технический илимрин кандидат я.

Ам 1994-йисан 16-августдиз Волгоград шегьерда Кцар райондин Манкъулидин хуьрай тир Фаикан хизанда дидедиз хьана.

Ватандиз мукьва ва хъсандиз хайи члал чир хьун патал ам дидебубади гьевчи члавуз гьар йисан гатун береда хуьруьз рахкурдай. Мектебда кьелай йисара ам чирвилер кьачунихъ галаз сад хьиз футболдални машгьул хьана. Са вахтара ада рикливай футболдал машгьул хьуникай фикирна, амма гуьгьуьнлай кьелунар давамарун, илимдин рекьяй фин важиблу яз гьисабна.

Ренат хайи халкъдин тарихдални машгьул хьана, и рекьяй адаз вичин эме, шаир Гуьлбес Асланхановади кумекар гана. Волгоградда лезги шаир ва журналист Гьилал Аскерова лезги члалан тарсар кьиле тухудайла, Рената активдаказ иштиракна.

"Гьилал муаллимди чак ватан-пересвилини руьгь кутуна, ам зи уьмуьрда кьилдин са вакъиа я, адан гуьзчивилик кваз чна лезги члалан грамматика чириз башла-мишна, милли мярекатар тешкилна", - ихтилатзава Рената.

Мектеб акалтарайдалай кьулухъ ам Волгограддин технический вуздик экечина. Агалкъунралди вуз куьтягьайдалай кьулухъ

бубади адаз кьелун, илимдал машгьул хьун давамарун герек тирди лагъана. Ик, талуьк имтигъанар вахкана, ам нафтланини газдин хилляй Москвада авай Россиядин халкъарин дуствилини университетдиз (РУДН) гьахьна, тафаватлудаказ магистратура куьтягъна.

Ада илимдин рекьяй дидебубади вичик кутур умудар гьакьикъатдиз элкьурзава, вич патал абуру члугур зегьметар бадгъавая тефенвайди успатзава.

Кьелунар давамарун патал Москвадиз фейилани, адаз гьевчи ваха, мукьвал-мукьвал почтадай герек затлар ракъуриз, датлана кумекар гана. Садлагъана члехи шегьердихъ галаз вердиш хьун, жуван вилик эцигнавай макьсадар кьилиз акьудун регьят карни туш.

Магистратурада кьелзавай вахтунда ада КВН-да иштиракиз башла-мишна, ам университетдин хьагъай "RUDN United" командадин капитан хьана. 2018-йисуз адан командади Александр Маслякова агалкъунралди чпин алакьунар кьалурна ва кьиблединни рагъакьидай патан лигадин ярумчух финалдизни акъатна. Гуьгьуьнлай ада дустарихъ галаз Дагъустандин векилханадин "Там-Тут" твар алай команда арадал гъана ва 2021-йисан гатфарихъ 2-турдиз акъатайдалай кьулухъ телевизионный лигадик акатна.

Магистратурадин 2-курсунда кьелзавай члавуз Ренат Абдулкеримова РУДН-дин патай нафтланини газдин крарин хилляй Вирироссиядин олимпиадада иштиракна ва приздин чка кьуна. Хъсан чирвилер кьалурай ватанэгълидиз тежриба кьвалтун патал газдихъ галаз алакьалу "Сибур Холдинг" компаниядиз теклифна, гуьгьуьнлай адакай анин кьилин офисдин кьуллугъчи хьана ва исядани и члехи тешкилатда кьвалах давамарзава.

Ада гьа сифтедилай пешедин рекьяй вич хъсан кьуллугъчи хьунин макьсад вилик эцигна. Жегьил алимди къейдзавайвал, кьил кутазвай гьар са карда адаз хизанди кумекар гана, гьевес хкажна.

Магистратура агалкъунралди куьтягъайдалай кьулухъ РУДН-да ам аспирантурадикни экечина, 2001-йисуз сифте хьагъай пешедин рекьяй технический илимрин кандидатвилин диссертация хвена. Къуй чухъ Ренат хьтин къастунал кьлеви жегьилар гзаф хьурай!

Къез чидани?

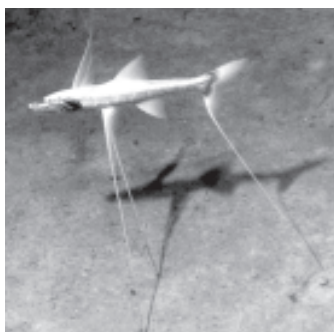
Пуд кьвач квай балугъ

Балугърин жуьреяр агъзурралди ава, абурун тамм гьисаб кьаз хьанвач. Бязибур чпин акунралди, уьмуьр кьиле тухунин саягьдалди тафаватлу жезва. Шикилдай аквазвай балугъни ажайиббурукай сад я. Пуд кьвач квайвиляй урус члалал адаз "рыба-тренога" лугъзува. Садлагъана адакай штативдин ухшар кьезва. Абуру Индийский, Атлантический ва Тихий океанрин лап дегънейра яшамеш жезвай балугъар я.

Адан кьвачер асул гьисабдай сирнавунин лувар я, амма абурун кумекдалди балугъри недай затларни кьазва. Ишигъдин нурур хьиз аквазвай кьвачерин яр-гивал метрдив кьван агакъзава, бедендин яргивал -

30-40 сантиметрдив. Абуру чулав, мичли-вили, экуь рангунин-бурни жеда.

Итижлу делилрикай сад ам я хьи, кьвачер цин клане атлумарна, и балугъдивай яд физивай патаз акси аквазиз жезва. И кьетленвал себеп яз ада са четинвални авачиз кьезрияр незва, яни кьезрияр чеб сивиз аватзава.

Уьлкведа ва дуьньяда

Коронавирус яваш жезвач

Россияда эхиримжи йикъара коронавирус акатзавай цийи дуьшуьшрин къадар 20 агъзурдалай виниз жезва. Оперативный штабди вичин Telegram-каналда малумарайвал, уьлкведа вирус акатнавайбурун къадар 6 миллиондилай алатнава.

Ковидди акажарзавайбурун къадар иллаки Москвада, Московский областда, Санкт-Петербургда гзаф жезва. Магадандин област, Ненецкий ва Чукотский автономный округар коронавир-ус акатзавай дуьшуьшар виридалайни тлмил авай регионар я. Къейд ийин, тлугъвал пайда хьайидалай инихъ адакди чи уьлкведа 150 агъзурдалай гзаф агъалияр кьена.

Куьмек хиве кьуна

Тажикстандин хатасузвал мягкемарун патал Москвади Душанбедиз алай девирдин яракъар, военный техника ракъурдайвал я. Идакай Россиядин векил И.Лякин-Фролова "Коммерсантъ" чешмедиз ихтилатна.

Къейдзавайвал, Афгъанистандай тир экстремистрихъ галаз женг члугунин карда Москва Тажикистандиз гележегдани куьмек гуз гьазур я.

Идалай вилик малумарайвал, Россияди, Тажикистанди ва Узбекистанди Афгъанистандихъ галаз авай сергьятдивай 20 километрда экия хьанвай женгерин вердишвилер кьачудай Харб-Майдон майдандал уртах военный серенжемар тухуда.

Афгъанистанда гьалар 1-майдиз США-ди ва НАТО-дин уьлквейри а мулкарай чпин кьушунар ахкъудиз эгечийдалай кьулухъ кьизгьин хьана. Ж.Байдена Америкадин армия 11-сентябрдалди Афгъанистандай тамамвилелди эхкъечна лагъана. Америкадин кьушунар эхкъечийдалай кьулухъ Афгъанистандин меркездин аэропортунин хатасузвал таъминарунин месэла Туркияди вичин хивез кьачун кьетнава.

Саки са паюни ихтибарзавач

США-дин виликан президент Д.Трампан фикирдалди, уьлкведа коронавирдиз акси рапар ягъунин еришар яваш хьун Ж.Байденаз америкавийри ихтибар тавунихъ галаз алакьалу я. Адан гафаралди, саки са пай ватандашриз чпин регьбер нуфузлу туш. Адан гафар "ТАСС" чешмеди раижнава.

Малум делилралди, алай вахтунда США-да 48,5 процент халкъдиз ковиддиз акси рапар янава. Хопкинсан университетди кьалурнавай рекемралди, Америкада 34 миллиондилай гзаф-бурук коронавирдиз акатна, 609 агъзурдалай гзаф агъалияр кьена.

Умуд атланвач

Украинадин виликан президент П.Порошенкоди са йисан кьене Крым Украинадик кухтун хиве кьуна. Идакай ада вичин Facebook-аккаунтда кхьенва.

Вичин нуфузлувал кьалурунин ниятдалди Порошенко Украинада авай вири мусурманрихъ элкьевена, Къурбанд суварихъ галаз алакьалу гафар рахана. Ада гуя са йисалай Бахчисарайда авай агъалийривай и сувар ана азадвилелди кьиле тухуз, саналди тир кьуватралди Крым вахчуз жеда лагъана умудар кутуна.

Чарар-цларар амуькдач

Вице-премьер Д.Чернышенкоди къейд авурвал, Россияда мукьвара чарарин справкайрин девир эхирдал кьведа. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гана.

Къейд авурвал, 2024-йисуз Россиядин ватандашривай вири справкайрни выпискайер герек атай береда гьасятда электронный жуьреда кьачуз жеда. Мадни алава хьувурвал, 2022-йисан эхирдалди 200-далай гзаф кьуллугъар онлайн-къайдадал элячда.

Куьгъне телефонар гадармир

Роскачестводин рекемрин затлар ахтармишзавай пешекар С.Кузьменкоди куьгъне смартфонар гадар тавун теклифзава. Ада къейд авурвал, гаджетар гьазурдайла, инсанар ва тлебиат патал зарарлу затлар ишлемишзава, гъавилияй абуру адетдин зирзибилдихъ галаз гадарун хъсан туш. Идакай "Прайм" агентстводи хабар гузва.

Пешекардин гафаралди, телефонрин гзафни-гзаф хаталу затларик аккумулятор акатзава. Кузьменкоди мадни риклел хкана хьи, члур хьанвай телефонар какатай жуьреда зирзибилрихъ галаз гадарунай, РФ-дин КоАП-дин 8-статьядал асаслу яз, агъалияр 2 агъзур манатдал кьван жерме ийизва.

Чин гьазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 26-июль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:05 «Здравствуй, мир!»
08:35 Д/ф «Русский музей детям» 5 с.
09:05 «Галерея искусств»
09:30 Х/ф «Здравствуй и прощай»
11:15 «Профессионал. Хасбулат Рустамов»
12:30 Дагестанское кино. Х/ф «Чегери»
13:50 «Служа Родине»
14:10 Концерт Государственного академического ансамбля песни и пляски войска.
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 «Годекан»
17:25 Т/с «Владыка морей» 5 с.
18:45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19:30 Концерт ко Дню Конституции Республики Дагестан.

21:30 Проект «Удивительные горы»
21:50 «История в лицах. Дагестан. Хаджи-Мурат»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 «На виду»
23:20 «Угол зрения» 16+
23:50 Д/с «Мир природы» 11 с.
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Д/ф «Махачкала»
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил»
01:50 Проект «Удивительные горы»
02:05 «Глянец»
02:45 «Угол зрения» 16+
03:10 «История в лицах. Дагестан. Хаджи-Мурат»
03:40 «Дагестанский календарь»
03:45 «На виду»
04:10 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро". (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 "Доброе утро". (12+).
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.10 "Мужское/Женское". (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время". (16+).
21.30 Т/с "Презумпция невиновности". (16+).
23.35 "Вечерний Ургант".
00.15 "Спасибо за то, чего нет". (12+).
01.10 "Время покажет". (16+).
03.00 Новости. (16+).

РОССИЯ 1

17:15 Видеоролик МВД
17.20 День Конституции РД
17.40 Парад военно-морского флота
18.10 Акценты.
 05.00 "Утро России".
09.00 Местное время.
09.30 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "Судьба человека"
12.40 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.30 Местное время.
14.55 Т/с "Поиски улик".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов".
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.05 Местное время.
21.20 Т/с "Хозяйка горы".
00.50 XXX Международный фестиваль "Славянский базар в Витебске".
03.35 Т/с "Женщины на грани". (16+).

НТВ

04.50 Т/с "Лесник". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.20 Т/с "Морские дьяволы". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.20 Т/с "Морские дьяволы". (16+).
11.20 Т/с "Красная зона". (12+).
13.00 "Сегодня".
13.20 "Чрезвычайное происшествие".
13.50 Т/с "Ментовские войны". (16+).
16.00 "Сегодня".
16.20 Т/с "Ментовские войны". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Ментовские войны". (16+).
22.40 "Сегодня".
23.00 Т/с "Дело чести". (16+).
02.45 Т/с "Адвокат". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
06.35 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
07.35 "По делам несовершеннолетних". (16+).
09.10 "Давай разведемся!" (16+).
10.15 "Тест на отцовство". (16+).
12.25 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.30 Д/ф "Порча". (16+).
14.00 Д/ф "Знахарка". (16+).
14.35 Мелодрама "Три истории любви". (16+).
19.00 Мелодрама "Скажи только слово". (Украина). (16+).
23.25 Т/с "Женский доктор 4", 25 и 26 с. (16+).
01.25 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
02.25 Д/ф "Порча". (16+).
02.50 Д/ф "Знахарка". (16+).
03.15 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
04.05 "Тест на отцовство".

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.15 Детектив "Дело Румянцева".
10.25 Большое кино. "Всадник без головы". (12+).
11.00 "Хватит слушать!" (16+).
11.30 "События".
11.50 Т/с "Отец Браун".
13.40 "Мой герой. Александр Ширвиндт".
14.30 "События".
14.50 "Петровка, 38". (16+).
15.05 Детектив "Северное сияние. Проклятые пустынных болот". (12+).
16.55 Д/ф "Битва за наследство". (12+).
17.50 "События".
18.10 Детектив "Убийство на троих". (12+).
22.00 "События".
22.35 "Мир иной". (16+).
23.10 "Знак качества".
00.00 "Петровка, 38". (16+).
00.20 Д/ф "Цыганское несчастье". (16+).
01.05 "Знак качества". (16+).
01.45 Д/ф "Мир рождает войну..."

ЗВЕЗДА

06.10 Д/с "Слово чекиста".
07.05 Х/ф "Версия полковника Зорина".
09.00 Новости дня.
09.20 Х/ф "Настоятель".
11.20 Т/с "Меч". (16+).
11.30 Новости дня.
13.15 Т/с "Меч". (16+).
18.00 Новости дня.
18.20 Д/с "Сделано в СССР". (6+).
18.50 Д/с "Загадки флот России". (12+).
19.35 Д/с "Загадки века с Сергеем Медведевым". "Последний вираж Френсиса Гэри Пауэрса". (12+).
21.15 Новости дня.
21.25 "Открытый эфир". Лучшее. (12+).
22.45 Х/ф "Одиночное плавание". (12+).
00.50 Х/ф "Сувенир для прокурора". (12+).
02.20 Т/с "Небесная жизнь". (12+).

саласа, 27-июль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 Мультфильм
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Развод по-итальянски» 6+
10:45 «Угол зрения» 16+
11:15 Т/с «Владыка морей» 5 с.
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Глянец»
13:35 «История в лицах. Дагестан. Хаджи-Мурат»
14:05 «На виду»
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 Д/с «Мир природы» 11 с.
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 «Дагестанский календарь»
17:05 Проект «Удивительные горы»
17:25 Т/с «Владыка морей» 6 с. 16+
18:45 Передача на лакском языке «Арши ва агьлу»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности»
20:45 Ток-шоу «Общественный интерес»
21:55 «Дагестан туристический»
22:10 «Полный газ»
22:15 «Живые истории»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей.
23:20 «Коллеса»
00:05 Д/ф «Братья»
00:25 «Дагестанский календарь»
00:30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро". (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.20 "Курбан-Байрам". Трансляция из Уфимской соборной мечети. (12+).
10.00 "Жить здорово!" (16+).
11.00 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.10 "Мужское/Женское". (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время". (16+).
21.30 Т/с "Презумпция невиновности". (16+).
23.35 "Вечерний Ургант".
00.15 "В ожидании любви".
01.10 "Время покажет".

РОССИЯ 1

17:15 Видеоролик МВД
17.20 Вакцинация
17.45 Эко-проект. Горные водопады
18.05 Док/фильм
 05.00 "Утро России".
09.00 Праздник Курбан-Байрам. Прямая трансляция из Московской Соборной мечети.
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "Судьба человека"
12.40 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.30 Местное время.
14.55 Т/с "Поиски улик".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов".
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.05 Местное время.
21.20 Т/с "Хозяйка горы".
00.50 Т/с "Синяя роза".
04.05 Т/с "Женщины на грани". (16+).

НТВ

04.50 Т/с "Лесник". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.20 Т/с "Морские дьяволы". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.20 Т/с "Морские дьяволы". (16+).
11.20 Т/с "Красная зона". (12+).
13.00 "Сегодня".
13.20 "Чрезвычайное происшествие".
13.50 Т/с "Ментовские войны". (16+).
16.00 "Сегодня".
16.20 Т/с "Ментовские войны". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Ментовские войны". (16+).
22.50 "Сегодня".
23.00 Т/с "Дело чести". (16+).
02.55 Т/с "Адвокат". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
06.35 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
07.35 "По делам несовершеннолетних". (16+).
09.10 "Давай разведемся!" (16+).
10.15 "Тест на отцовство". (16+).
12.25 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.30 Д/ф "Порча". (16+).
14.00 Д/ф "Знахарка". (16+).
14.35 Мелодрама "Дом надежды". (Украина). (16+).
19.00 Мелодрама "Чужая жизнь". (16+).
23.25 Т/с "Женский доктор 4", 27 и 28 с. (16+).
01.25 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
02.25 Д/ф "Порча". (16+).
02.50 Д/ф "Знахарка". (16+).
03.15 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
04.05 "Тест на отцовство".
05.40 "По делам несовершеннолетних". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.10 "Доктор И...". (16+).
08.40 Детектив "Два билета на дневной сеанс".
10.40 Д/ф "Принимайте меня такой!" (12+).
11.30 "События".
11.50 Т/с "Отец Браун".
13.40 "Мой герой. Людмила Чурсина". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Петровка, 38". (16+).
15.05 Детектив "Северное сияние. Когда мертвые возвращаются". (12+).
16.55 Д/ф "Актерские драмы. Кто сыграет злодея?" (12+).
17.50 "События".
18.15 Детектив "Марафон для трех граций". (12+).
22.00 "События".
22.35 "Вся правда". (16+).
23.10 Д/ф "Тиран, носильщик, муж". (16+).
00.00 "Петровка, 38". (16+).
00.20 "Прощение. Крис Кельми". (16+).
01.05 Д/ф "Соломенная вдова". (16+).

ЗВЕЗДА

06.05 Д/с "Легенды госбезопасности". "Федор Щербак. Чернобыльский отсчет...". (16+).
07.00 Х/ф "Одиночное плавание". (12+).
09.00 Новости дня.
09.20 Х/ф "Настоятель 2".
11.20 Т/с "Меч". (16+).
11.30 Новости дня.
13.15 Т/с "Меч". (16+).
18.00 Новости дня.
18.20 Д/с "Сделано в СССР". (6+).
18.50 Д/с "Подводный флот России". (12+).
19.35 "Улика из прошлого". "Тайны тела Ленина. Раскрытые архивы". (16+).
20.25 "Улика из прошлого".
21.15 Новости дня.
21.25 "Открытый эфир". Лучшее. (12+).
22.45 Х/ф "Пропавшие среди живых". (12+).
00.40 Т/с "Ангелы войны".
04.00 Х/ф "Охламон".
05.30 Д/ф "Путь через века". (6+).

арбе, 28-июль

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Арши ва агьлу»
08:00 Мультфильм
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Пусть так будет»
11:00 «Дагестан туристический»
11:15 Т/с «Владыка морей» 6 с. 16+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 Ток-шоу «Общественный интерес»
14:00 «Полный газ»
14:05 «Подробности»
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на лакском языке «Арши ва агьлу»
15:30 «Коллеса»
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 «Живые истории»
17:05 «Арт-клуб»
17:25 Т/с «Владыка морей» 7 с. 16+
18:45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Здоровье» в прямом эфире
21:10 Фильм-воспоминание «Гарун Курбанов»
21:40 «Психологическая азбука»
22:05 «Городская среда»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
00:05 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Через хребты веков»
01:00 Время новостей.

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро". (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 "Доброе утро". (12+).
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.10 "Мужское/Женское". (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время". (16+).
21.30 Т/с "Презумпция невиновности". (16+).
23.35 "Вечерний Ургант".
00.15 "Пространство жизни Бориса Эйфмана".
01.10 "Время покажет".
03.00 Новости. (16+).

РОССИЯ 1

17:15 Видеоролик МВД
17.20 Право на справедливость
17.45 Документальный фильм
 05.00 "Утро России".
09.00 "Вести". Местное время.
09.30 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "Судьба человека"
12.40 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.30 "Вести". Местное время.
14.55 Т/с "Поиски улик".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов".
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.05 "Вести". Местное время.
21.20 Т/с "Хозяйка горы".
00.50 Т/с "Синяя роза".
04.05 Т/с "Женщины на грани". (16+).

НТВ

04.55 Т/с "Лесник". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.20 Т/с "Морские дьяволы". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.20 Т/с "Морские дьяволы". (16+).
11.20 Т/с "Красная зона". (12+).
13.00 "Сегодня".
13.20 "Чрезвычайное происшествие".
13.50 Т/с "Ментовские войны". (16+).
16.00 "Сегодня".
16.20 Т/с "Ментовские войны". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Ментовские войны". (16+).
22.40 "Сегодня".
23.00 Т/с "Дело чести". (16+).
02.50 Т/с "Адвокат". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 "6 кадров". (16+).
06.35 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
07.35 "По делам несовершеннолетних". (16+).
09.10 "Давай разведемся!" (16+).
10.15 "Тест на отцовство". (16+).
12.25 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.30 Д/ф "Порча". (16+).
14.00 Д/ф "Знахарка". (16+).
14.35 Мелодрама "Скажи только слово". (16+).
19.00 Мелодрама "Люблюдка и сын". (16+).
23.15 Т/с "Женский доктор 4", 29 и 30 с. (16+).
01.15 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
02.20 Д/ф "Порча". (16+).
02.45 Д/ф "Знахарка". (16+).
03.10 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
04.00 "Тест на отцовство".
05.40 "По делам несовершеннолетних". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение".
08.15 Х/ф "Принцесса на бобах". (12+).
10.35 Д/ф "Людмила Зайцева. Чем хуже - тем лучше". (12+).
11.30 "События".
11.50 Т/с "Отец Браун".
13.40 "Мой герой. Екатерина Копанова". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Петровка, 38". (16+).
15.05 Детектив "Северное сияние. Древо колдуна". (12+).
16.55 Д/ф "Преступления, которых не было". (12+).
17.50 "События".
18.15 Детектив "Погоня за тремя зайцами". (12+).
22.00 "События".
22.35 "Обложка. "Звездные" килограммы". (16+).
23.10 "Прощание. Александр Барыкин". (16+).
00.00 "Петровка, 38". (16+).
00.20 Д/ф "Мужчины Лидии Федосевой-Шукшиной". (16+).

ЗВЕЗДА

06.05 Д/с "Легенды госбезопасности". "Юрий Андропов. Рыцарь холодной войны". (16+).
06.55 Х/ф "Свет в конце тоннеля". (12+).
09.00 Новости дня.
09.20 Х/ф "Ключи от рая".
11.20 Т/с "Меч". (16+).
11.30 Новости дня.
13.15 Т/с "Меч". (16+).
18.00 Новости дня.
18.20 Д/с "Сделано в СССР". (6+).
18.50 Д/с "Подводный флот России". (12+).
19.35 Д/с "Секретные материалы". "Тайна черных истов" ЦРУ". (12+).
20.25 Д/с "Секретные материалы".
21.15 Новости дня.
21.25 "Открытый эфир". Лучшее. (12+).
22.45 "Наградить (посмертно)". (12+).
00.40 Х/ф "Пропавшие среди живых". (12+).

хемис, 29-июль

РГВК<

Table with 7 columns: РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА. Contains TV schedule for July 30th.

Table with 7 columns: РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА. Contains TV schedule for July 31st.

Table with 7 columns: РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА. Contains TV schedule for August 1st.

Table with 7 columns: КУЛЬТУРА 26-ИЮЛДИЛАЙ 1-АВГУСТАЛДИ, АРБЕ, ХЕМИС, ЖУЬМЯ, КИШ, ГЬЯД, РАДИО. Contains cultural and radio program listings.

Дин

Пайгъамбарин варисар (шариатдин) алимар я
Къуд мазгъабдин имамрикай
куьрелди

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъый алим

(Эвел - 26,28-нумрайра)

Фикъгъи - илим ва фикъгъидин
мазгъабдин тариф
(определение)

Макъаладин алатай нумрада чапнавай паюнин эхиримжи кьве абзацда бязи гьалатлар амуькнавай. Агъадихъ чна а члуквар мад сеферда хгузва:

Шариатда фикъгъидин мазгъабар арадал атунин себебар:

Къейд авун лазим я, и месэлада мазгъабар тахъун асул кар я, амма Пайгъамбардила (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гуьгъуьниз мусурманрин велик пайда хъайи цийи месэлайрин, гьаларин гьакъиндай Къуръандин ва Суннадин делилрай цийи кьарар акъудунин игътияж арадал атана. И везифа кьилиз акъудун мужтагъидрин жавабдарвал хъана. Амай жематдин хиве мужтагъидрин мазгъабриз (рекъериз) таби хъунин мажбуривал ава (велик акъвазнавай цийи месэлайр, четин крар регъятдиз кьилиз акъудун патал).

...Дугъриданни, сифте "фикъгъидин медреса" Мединада асгъабдин девирда арадал атана.

Шариатдин къайдайрикай хабарар гайи виридалайни машгъур асгъабар ирид кас авай: Умар, Али, Ибн Масъуд, Айиша, Зайд ибн Сабит, Ибн Умар, Ибн Аббас (Аллагъ рази хъурай чпелай виридалай)! Гуьгъуьнлай фикъгъидин медресаяр маса шегъеррани (вилаятрани) арадал атана, абур чпин илим (чирвилер) винидихъ тварар кьур ирид асгъабдин фикъгъидин асаслу авуна. Гьа ик, Мединадин агъалийрин илим - Ибн Умар ва Зайд асгъабрилай (Аллагъ рази хъурай чпелай) ва абурун кьведан юлдашрилай арадал атана. Меккадин агъалийрин чехи пай илим - Ибн Аббас асгъабдила (Аллагъ рази хъурай вичелай), Иракдин агъалийрин - вич Умар халифади (Аллагъ рази хъурай вичелай) Иракдиз муаллим яз ракъурай Ибн Масъуд асгъабдила (Аллагъ рази хъурай вичелай). Адан тилмизрикай (муталимрикай) тир: Алкъамагъ Ибн Масъуд, вич Гьаммад ибн Аби Сулейманан муаллим (шейх) хъайи Ибрагъим ан-Нахагъий (ам Абу Гъанифа-

гъадисрин ва фикъгъидин илимар имам Шафиидивай чирна. Ахпа ам Йемендиз, Куфадиз, Басрадиз, Меккадиз, Мединадиз, Шамдиз фена ва а уьлквейра авай чехи алимаривай илимар къачуна.

Гъижрадин кьвед лагъай асирдин сифте кьилелай башламишна, та гъижрадин къуд лагъай асирдин юкварал кьведалди (а девир ижтигъаддин жигъетдай "къизилдин девир" яз гъисабзава), мусурманрин уьлкведа (уьмметда) (нур гуз) ципуд мужтагъид пайда хъана. Абурун мазгъабар ктабра кхъена ва абурун фикирриз и ксар таби хъана (абурун гелераваз фена): Суфьян ибн Гъуйнагъ - Меккада, Малик ибн Анас - Мединада, аль-Гъасан аль-Басрий - Басрада, Абу Гъанифа ва ас-Суфьян ас-Саврий - Куфада, аль-Авзагъий - Шамда, Шафийи ва аль-Лайс ибн Сагъд - Мисрда, Давуд аз-Загъирий, Ибн Жарир ат-Табарий, Абу Савр, Агъмад - Багъдада, Исгъакъ ибн Рагъавайгъи - Нисабурда... Амма гзаф пай мазгъабар (са къадар вахтар алатайла) анжах ктабрин кьене амуькна (а мазгъабар кьиле тухузвай ксар кечмиш хъайила). Абурулай гъейри чехи алимар мад авай (абурун мазгъабрин къадар къадава агакънавай). (Чи девирдалди) амуьк тавур мазгъабрин имамрин (факъигърин) тилмизри чпин имамрин фикъгъи ктабра кхъенач ва ам (медресайра, мискинра...) кардик кутунач. Лагъана кьанда, а чехи имамрин (факъигърин) дережа машгъур къуд имамдин дережадила зайиф тушир. Имам Шафииди аль-Лайс ибн Сагъд алимдин къакъан дережадиз баян гун яз, лагъана: "Дугъриданни, аль-Лайс ибн Сагъд Маликалай артух фагъумлу я, амма адан (яни Лайсан) юлдашри адан кар эхирдалди кьиле тухванач". Гьа ик, кьенин къалди "Агълу-Суннадиз" машгъур тир къуд мазгъаб амуькнава.

Винидихъ къалурнавайвал, "ижтигъад (мужтагъидвал)" Пайгъамбардила (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) гуьгъуьниз мусурманрин велик пайда хъайи цийи месэлайрин, гьаларин гьакъиндай Къуръандин ва Суннадин делилрал бинеламиш хъана кьарарар акъудуниз талуьк имамрин везифа я. Вучиз лагъайтла, Къуръандай ва Суннадай садлагъана кьарар акъудиз вири инсанрилай алакьдач. "Ижтигъад" авуниз лазим шартлар гзаф ава, савад авачир халкъдила алакь тийидай.

Эгер а мужтагъидди дуьз кьарар акъудайтла, адаз кьве суваб жезва: сад - дуьз жавабдай, садни - «ижтигъад» авунай! Эгер ам гьалат хъайитла, адаз са суваб ава. Къейд авун лазим я хьи, къуд имамдини лагъанва (мана): "Эгер чпин гафар, мазгъаб сагъигъ гъадисдиз акси ятла, куьне, чи гафар туна, сагъигъ гъадис хкъягъа, ам асул тирвилей". Мужтагъидимамриз маса мазгъабриз таби жедай ихтияр авач, абур чпин чирвилериз таби хъун лазим я. Гьакъни амай мусурманри са мазгъабдиз такълид авуна кьанда (а имамри, мужтагъидри къалурай рекъый фин лазим я). Эгер мужтагъидимамдиз са месэладин гьакъиндай дуьз жаваб масад тирди чир хъайитла, ам а дуьз кьарардиз таби хъун лазим я.

Ислам дин Аллагъ - Таалади инсанар патал вад менфятлу кар аваз ракъурнава. Яни шариатдин къанунри (истемитшунри) гьар са инсан патал вад шей хуьзва: чан (уьмуьр), дин, акъул, ягъ-намус, мал.

(КъатI ама)

дин муаллимни (шейх) хъана. Гьа ик, Ибн Масъуд асгъабдин (Аллагъ рази хъурай вичелай) илим (чирвилер) Абу Гъанифадив агакъна. Имам Маликав Мединада яшамаш хъайи асгъабрилай илим, чирвилер агакъна. Амма имам Шафииди сифте имам Маликавай илим къачуна, ада имам Маликан "Мувайтпагъ" твар алай ктаб чирна. Гуьгъуьнлай ам са къадар вахтунда Абу Гъанифадин тилмиз Мугъаммад ибн Гъасанахъ галаз хъана ва адан ктабарни кьелна, чирна. Имам Агъмад ибн Гъанбала

Диндин месэлайриз талуьк суалар пайда хъайитла, ватцапдин
8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Спорт

Къурагъ районда дзюдоди
камар къачузва

Алван РАМАЗАНОВА

И муьквара Къурагъ райондин пресс-къуллугъдин векил Москва шегъердин дзюдодай ЦСК-дин тренер ва 2018-2019-йисарин дзюдодин виридалайни хъсан команддин тренер Александр Андреевич ХАУСТОВАХЪ галаз гуьруьшмиш хъана.

Атанвай делегациядик виридаз машгъур тир тренер, фотограф Борис Владимирович Бухтияров ва 15 спортсмен квай. Абурун арада еке дережа авай спортсменка, яракьлу къуватрин чемпионка, Вирироссиядин мастерин турниррин гъалибчи Гуьлназ Замировна Азизовани авай. Алай вахтунда ам августдиз Оренбургда кьиле фидай Европадин Кубок патал акъажунриз гъазур жезва.

Спортсменар атунин кьилин макъсад учебно-тренировочный сборар тухун, Россиядин чемпионатдиз ва Вирироссиядин турнирриз гъазур хъун я.

"Тренер хъун патал зи рехъ яргъиди хъана. Им фагъумна къабудай кьарар я. Гьелбетда, зун гуькуматдин дзюдодин мастерин яшлу дестедихъ галаз барабар жез алахъдай. Абурун арадай яз, завай

Атанвай мугъманри школада спортсменар велик финин кардин бине кутун патал вири шартлар авайди кьейдна. И кардиз тьебиатди, дагълари, ци, инсанрин риклин михъивили куьмекзава. "Чун са къадар вахтунда Москвадин тлурутлудмик акатна, коронавирусдин гьалкъада гьатна", - лагъана тренердин юлдаш Анастасия Хаустовади. Ада М.Ю.Лермонтован руьгъдиз бахшна кьиле феи литературадин мярекатдал школадин аялри кьетлен манадалди шириар ва "Кавказский пленник" кьелайди кьейдна. Спортсменрини яратмишунрин къаст патал тренировкайрин арайра чпизни Лермонтован шириар чирна.

Чкадин спортсменар-дзюдоистар атанвай спортсменрилай гзаф рази яз амуькна. Осман Абдуллаева мугъманриз вири райондин спортсменрин патай менфятлу тренировкайрай чими келимаяр лагъана: "Хъсан тренерри вердишарунал чун гзаф шад я. Хъсан нетижаяр чна инлай къулухъ къалурда".

"Жуван хайи чилел жезвай четинвилериз дурум гуз регъят я. Бубайрин ватанди, алапатдин тьебиатди, дагълари гьевес, вердишвилер ва гъалибвилер къачудай ашкъи кутазва", - кьейдна Гуьлназ Азизова.

советрин девирдин дзюдоист, японвийри "Белый тигр" орден гайи Олег Степанован, садавайни акъажариз тахъай Япониядин Исао Оканодал гъалибвал къачур Борис Мищенкодин ва гьакъни зи хусуи тренер, вичин тербиячийриз уьмуьрдин чешне къалурай Михаил Мухаметшинан тварар къаз жедда. Уьмуьрдин рекъе гьа касдал гьалтунай за жув гзаф бахтлу кас яз гъисабзава. Зи тренердин уьмуьрдин философия пуд гафуналди къалуриз жедда: гьакъикъат, регъимлувал, сабур", - лагъана Александр Хаустова, чяхъ галаз суьгъбетдайла.

Адахъ галаз суьгъбет авурдалай къулухъ чун генани шад хъана, вучиз лагъайтла, гьа ихътин машгъур, бажарагъ авай тренерди чи ватангъгли Гуьлназ Замировна вердишарзава.

Райондин агъсакълринни ветеранрин советдин председателди, райондин физкультурадинни спортдин ва жегъилрин крадин рекъый отделди мугъманриз райондин акъалтзавай несил спортдал рикI алаз, Ватандиз вафалу яз, ватанпересвилин руьгъдаллаз вердишаруник пай кутунай чухсагъул лагъана.

Мугъманри чпин нубатда школадин директор Надир Тагъироваз ва райондин кьил Замир Азизоваз, чпиз ихътин хъсан шартлар тешкилунай, тямлу хуьрекрадди таъминарунай сагърай лагъана.

Мугъманар 25-июлдалди районда амуькда. Гуьруьшмиш жез ашкъи авай спортсменривай Кирийрин школа-интернатдиз физ жедда.

Москвадай атай мугъманрин кьвалахдин нетижа чаз инлай къулухъ аквада.

"Лезги газетда" диндин рекъый алим Мегъамедов я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин министерство
367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ
(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КБИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Ж. САИДОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрацая авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькъур хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахъун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делирлин дуьзвили ва керчек-вили патухай жавабдарвал авторрин чпин хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 17.30

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 5766

Илишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбуру я.

12+ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Чаз кхъизва Агалкъунар хъурай

Тамила НАБИЕВА

ГЪУЪРМЕТЛУ РЕДАКЦИЯ!

Зун чи газетдихъ галаз гъамиша дуствал хуьзвайбурукай сад я. Жуванбурукай ни виниз тир твар къазанмишзаватла, вичи дережадиз гъи хуьр хкаж жезватла, за чи газетдай къелзава. Куь коллектив сагъ-саламат хъуй. Квехъ еке агалкъунар хъун зи мурад я.

Къе и чар кхъиз мажбурнавайди июндин вацран пуд нумрадиз акъатай, джевада хъайи чи дахдикай кхъенвай "Гиливидин йикъар-йифер" твар алай макъала я. Адан риклел хъунар.

Дуьз лагъайтла, абур дахди вичин аялриз, хтуплриз, птуплриз, къевезмай несилди къелун патал кхъенвай.

Ада лугъудай: "Къуй жуе амачир девирдани зи несилриз чир хъурай, вучиз а джевадиз "Чехи дже" лагъанватла. Къелрай, риклел хуьрай".

Гъуьрметлу редакция, заз ва чи Керимхановрин вири хизанриз куь коллективдиз, иллаки Мердали Жалиповаз, риклин сидкъидай сагърай лугъуз кланзава. Чи дах къилин образование авай кас тир. Адаз педагогикадин, медицинадин, юриспруденциядин рекъерай еке чирвилер авай. Немс члалални (тимил) рахадай. Амма лезги члалан кхъинар артух пайгар тушир, гъавилий ада вири урус члалал кхъена. Мердали стхади лап хъсан таржума авуна. Заз ана авай ихтилатар дахдивай ван хъанвайтлани, урусдал къелнавайтлани, лезги таржумади зи чандик лап зурзун кутуна. На лугъуди, Жалиповни Керимханов санал джевада хъанай.

Мердали стха, вун лезги газетдин дестек я. Вахъ чандин сагъвал, куь коллективдихъ еке агалкъунар хъурай!

Икни жеда къван! Меслят патал

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Гъасреталидин къуншириксай сад гзаф бед, езид кас тир. Ам йифиз-юкъуз, ни вуч ийизватла ахтармишиз, масадаз зиян гуз, хаинвилелди яшамиз жезвай.

Вичин хизандин къвалахдилай гзаф ам къуншидин къвалахрал вил алаз жедай. Мердимазар гъар гъиниз фейитлани, пакадин юкъуз анай гъарай акъатдай. Вуч гъилик акайтлани, чъунуьхдай, вичин велердин гъуьгуьна агъни къаргъиш твадай.

Адан мерд къунши лагъайтла, гзаф адалатлу, диндиз, закондиз муьтлугъ, жемятдин арада гзаф гъуьрмет авай кас тир.

И кардални Гъасреталидин намерд къунши рази тушир, адаз гъикл зиян гудатла лугъуз, рекъер-хуьлер жагъурзавай.

Гатфар, гад акъатна, зулун эхирар тир. Мерд къуншиди вичин хизандин зегъметдалди хуьтуьн гъазурвилер акунвай.

Къушарал рикл алай касди вишехъ агакъна верчер, къазар, уьндуьшкаяр члехи авуна, фаращдаказ хуьзвай.

Камалдин алемдай

Эгер кици вичин кицвал тавуртла, Хипен суьруь хуьн четин я чубандиз.

ЖАМИДИН

Клан хъуналди яд авачир чкадай Балугъ гъатун намумкин я туруна.

Ибрагъим ГЪУЪСЕЙНОВ

Чи уьлкведа чпин тахсирар квейибурун хивез веъин адет хъанвай кар я.

Шамсудин ИСАЕВ

Ягъайди туш за намусдиз пинеяр, Хъанатлани пине ягъай либасар.

Азиз АЛЕМ

И кар эхиз тахъана, къушар физвай чка ахтармишна, намерд касди аниз къифрен дармандалди агъуламишнавай къуьл веъена.

Пакадин юкъуз, сад-вад амаз, къушар вири язух къведай гьалда демекра, гъатра къена.

Къунширин арада еке къалар, куьлунар акъатна. Мукъвакъилияр, магъле вири къватл хъана.

Къуншияр секинарун, абурун арада ислягъвал тун патал Гъасреталиди табна ва лагъана: къифрен дарман (агъу) ада вичин техил, гъуьр, маса суьрсетар авай чкайрик кутунвай. Папа, и кардикай хабар авачиз, къвалер, техилар авай чкаяр михъна, зирзибил патав гъай хъуртал гадарна. Къушарини абур тлуьна... Тахсирлуди вич я лагъана. Гъа ик ада къалмакъал, душманвал акъвазарна. И кардал къушар зегъерламишай намерд рази хъана, къенепатай хъверна...

И агъвалат хъайи вахтарилай инихъ гзаф йисар алатнаватлани, Гъасреталидин адалатлувилер кар жемятдин сивера гилани ама...

Камалдин алемдай

Ришветбазар инсанри, гъина хъайитлани, вуж хъайитлани, негъзава.

Гъаким КЪУРБАН

Са гъевчи къвалахди ва я гъадисади инсандин къанажагъ дегишарда.

Расим ГЪАЖИ

Са гъерекатди, са гъалатди, акъулсуз, тадиз авур карди цудралди инсанрин уьмуьрар хатадик, бахтикъаравилик кутазва.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Анжах са шумуд къизилгуьлди баябандикай бахча ийида.

Азиз МИРЗЕБЕГОВ

Къватлайди - К. КИЕЛЕТВИ

Цийи ктабар "Элкъуьрунар"

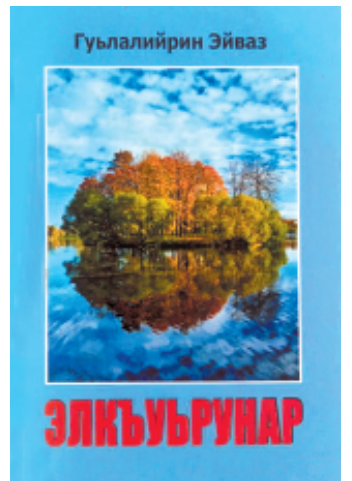
Мурад САИД

И мукъвара бажарагълу шаир Гъуьлаллийрин Эйвазан "Элкъуьрунар" твар алай цийи ктабар Бакуда чапдай акъатна. Ана автордин лезги, урус ва азербайжан члалариз таржума авунвай яратмишунар гъатнава.

Къейд ийин хъи, Гъуьлаллийрин Эйваза шиирар анжах лезги члалал кхъизва. Ам инанмиш тирвал, гъар са касди вичин хайи члалаз къуллугъ авун лазим я.

Ктабдик пуд члалал гъазурнавай яратмишунар кутунин себб ам я хъи, шаирдиз вичин эсеррихъ галаз урус ва азербайжан члалан къелдайбуруни танишариз, гъакни хайи лезги члалан векилриз урус ва азербайжан члалар чирунин карда куьмек гуз кланзава.

Идалай вилик акъатнавай шииррихъ галаз санал ктабда шаирдин цийи эсерарни гъатнава. Абур урус члалаз - Мурад Саидани Бести Нифтиевади, азербайжан члалаз Къериб Гъуьсейновани Римма Гъажимурадовади таржума авунва.

Цийи ктабдай Ризван Ризванова, Фахредин Оружева Эйвазан шииратдиз къимет ганвай макъалаярни къелиз жеда. Чна автордиз нубатдин ктабар чапдиз акъатун мубаракзава ва эдебиетдин алемда гележегда мадни еке агалкъунар хъун алхишзава.

Сканворд

Туькъуьрайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

Мадара ийидайди	Салан майва	Къанунсуздаказ пул къачудайди	Дагъустандин миллет
Кумукъунин гьал	Эсер-зарафат	Цал	Гуьрчег гъайван
Хемир		"Вири таб я, ... - гъахъ"	
Щегърен шараг	Ростовский областдин шегъер	Щил, муфтул	Йикъай са вахт
Пар ялдай гъайван	Къвалин къуш	Стлал Сулейманан райондин са хуьр	
	... фу		

"ЛГ"-дин 28-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: Истивут. Разивал. Парс. Алуча. Замана. Афтафа. Къуьн. Клару. Туртур. Гъвар. Луьткве.

ТИК ЦАРАРА: Икарус. Ипри. Луту. Рамзан. Алаф. Айна. Набутвал. Твар. Къузгъун. Керец. Риге.

"Лезги газетдин" редакциядай "Пак Къуръан ва адан манайрин таржума лезги члалал" (1000 м.), "Мугъаммад пайгъамбардин (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хъурай вичиз) уьмуьрдин рехъ" (500 м.), "Исламдин эдебар, ахлакъар ва дуьаяр" (100 м.), "100 тапшургуь" (200 м.) ктабар маса къачуз жеда.

"Муграгъ" тешкилатдин векилри яшлу шаир, машгур инженер
Гъаживерди УЪЗДЕНОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакълу яз адан хизанриз ва вири мукъва-къилийриз башсагълугъвал гузва.

Махачкъалада яшамиз жезвай Азедин Мурадович Эсетова ва адан хизанри
Багъаудин Расулович ДАШТЕМИРОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакълу яз адан хизанриз ва вири мукъва-къилийриз башсагълугъвал гузва.